Tweemaandelijks tijdschrift
over alternatieve communicatie en Esperanto

31ste jaargang 2000/1 (181)
januari - februari

HORIZONtaal

Accenten voor 2000

[a j œy n]

ISSN 0772-540 X Afgiftekantoor: ANTWERPEN X

In dit nummer

HORIZONTAAL, Tweemaandelijks tijdschrift, uitgegeven door de Vlaamse Esperantobond v.z.w., 31ste jaargang.

Redactie en administratie: Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, tel.: (03) 234 34 00, fax: (03) 233 54 33, E-adres: horizontaal@fel.esperanto.be, infopagina's: http://www.esperanto.be/fel/nl.

Abonnementen: 20,00 EUR
Rekeningen: t.n.v. Vlaamse Esperantobond, Antwerpen: KBC 402-5510531-55 of ASLK 001-2376527-06; t.n.v. Libroservo Esperanto Nederland, Haarlem: postgiro rek.: 111 278

Redactie: Guido Van Damme, Ivo Durwael, Eddy Raats, Jo Haazen
Medewerkers: Paul Peeraerts, Jean Pierre VandenDaele, Lode Van de Velde, Emile Van Damme, Raymond Wylleman, Marc Cuffez, Chris Declerck, e.a.

Verantwoordelijke uitgever: Paul Peeraerts, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen.

HORIZONTAAL verschijnt de 1ste van elke oneven maand.

Documentatiecentrum

Het Documentatiecentrum van de Vlaamse Esperantobond omvat een bibliotheek met meer dan 1600 titels en 87 tijdschriften over Esperanto, taalproblemen, Esperantologie en Interlinguïstiek. Het beschikt tevens over een eigen WEB-site waarop actuele informatie geregeld wordt aangepast en een INTERNET-aansluiting voor internationale raadplegingen. U kan er terecht alle werkdagen van 9.00 tot 17.00 uur.

Esperanto op de radio

Er zijn regelmatige radiouitzendingen in het Esperanto. Sommige zijn gewoon via de middengolf te ontvangen, enkele gaan er via de satelliet (Eutelsat II of Astra), voor de meeste heb je echter een kortegolfontvanger nodig. Enkele programma's zijn ook via INTERNET (I) te beluisteren.

Station	Dag	Uur	kHz	meter
Havana	zo	*19.30-20.00*	13715	21,87
		22.00-22.30	13715	21,87
Peking	D*	*20.00-20.27*	7405	40,50
			9965	30,11
Rome (I)	za	*20.00-20.20*	5970	50,25
			7120	42,13

via Eutelsat (13° oost) 11446 MHz

Tallinn via internet:
www er.ee/tallinn/espersti.ram

Warschau (I)	D*	08.00-08.29 (Eutelsat)		
		10.30-10.59 (Eutelsat)		
		15.30-15.55	7285	41,18
		20.00-20.25	7205	41,63

(De coördinaten voor de progamma's van radio Warschau die worden uitgezonden via Eutelsat II zijn: 13° oost, 11471,5 MHz. Deze programma's zijn ook via INTERNET (www wrn.org /stations/poland.html) in realaudio te beluisteren.

Vatikaan	zo	21.20-21.29	1530	196
	en feestdagen		5882	51,00
	wo/do	21.20-21.29	7250	41,37
			9645	31,10
Wenen	zo	*04.05-04.29*	6155	48,74
		16.05-16.29	6155	48,74
	ma	01.05-01.29	6155	48,74

Alle programma's van Radio Wenen zijn ook digitaal te beluisteren via de ASTRA satelliet (19,2° oost) 11141,25 en 12692 MHz en via het internet: www.orf.at/roi/live/roilive.ram.

* D = dagelijks
De tijdsaanduiding in cursief zijn volgens UT (= 1 uur bijtellen voor onze wintertijd, 2 uur voor de zomertijd), de andere volgens MET.

In *European Voice*, 16-22 september 1999 verscheen onder de titel "Teveel aan talen is de kern van de problemen van het parlement" onderstaande bijdrage:

«Het vooruitzicht van meer officiële talen voor de EU – met de uitbreiding van de Unie naar het oosten – noodzaakt het Europees Parlement om radicale maatregelen te nemen om te verhinderen dat het zoals de toren van Babel instort.

Vooraanstaande parlementsleden accepteren dat met de toetreding van de nieuwe landen het huidige systeem waarbij alle talen direct worden vertaald in alle andere talen niet langer houdbaar is. Elf officiële talen betekent 110 mogelijke combinaties; bij 16 talen stijgt dat aantal naar 240.

De opeenvolgende uitbreidingen hebben geleid tot een tussenstapsysteem, waarbij het Deens bijvoorbeeld via het Frans naar het Portugees wordt vertaald. Maar zelfs deze praktijk zou onder onhoudbare druk komen te staan bij de komst van 10 bijkomende talen, indien de oorspronkelijke woorden van de spreker door een meervoudig tussenstapsysteem moeten gaan. De onvermijdelijke vertragingen en het mogelijk betekenisverlies zou het Parlementair werk ernstig hinderen.

Om het huidige systeem uit te breiden naar 21 talen vereist een team van 105 tolken, vijf per vertaalcabine, voor slechts één vergadering. Nog afgezien van de kost om meer vertalers in dienst te nemen, is er de zuiver praktische overweging dat de vertaalcabines slechts drie tolken kunnen onderbrengen en dat er vrijwel geen mogelijkheid is om die uit te breiden.

De laatste factor in deze complexe vergelijking is van politieke aard. Hoewel het perfect mogelijk is dat in de Europese Commissie en in de Raad van Ministers wordt geëist dat ambtenaren en diplomaten werken met een taal die niet hun moedertaal is, lijkt het opleggen van deze eis aan rechtstreeks verkozen parlementsleden fundamenteel ondemocratisch.

"Parlementsleden worden verkozen op een politiek platform, niet om hun taalkennis. Je kan van hen niet verwachten dat zij vreemde talen spreken – dan steek je de draak met het systeem," zegt een ambtenaar.

Geconfronteerd met deze tegenstrijdige druk, heeft het bureau van het parlement beslist dat de enige manier om alle parlementsleden in staat te stellen aan de debatten deel te nemen in hun eigen taal,

de mond snoeren

beslommeringen van het Europees Parlement

is om een "naaf en spaak"-systeem toe te passen waarbij tolken vanuit hun moedertaal naar een pilloottaal vertolken. Zo kan het Pools naar het Nederlands worden vertaald, via het Engels, Frans of Duits.

Het systeem zal eerst worden toegepast voor het Fins en voor de talen van de huidige kandidaatleden, maar zou uiteindelijk kunnen worden uitgebreid naar andere officiële talen.»

Het is verheugend te kunnen vaststellen dat het probleem van het taalgebruik binnen de Europese Unie eindelijk ernstige aandacht begint te krijgen. Het is ook begrijpelijk, en aanvaardbaar, dat men niet meteen het hele probleem over- en doorziet en er een pasklare oplossing voor heeft. Toch blijkt uit deze tekst duidelijk, dat de parlementsleden nog heel wat werk voor de boeg hebben, vooraleer zij een geschikte oplossing zullen hebben gevonden. Opvallend is daarbij een zekere tegenstrijdigheid, waarbij in de derde alinea het systeem van de tussenstap vertaling wordt afgewezen omdat het

Meer engagement

Sinds de laatste Europese verkiezingen heeft Germain Pirlot zijn informatiecampagne aan Europarlementairen opnieuw aangevat. Opvallend bij de laatste antwoorden is dat van de heer Willy De Clercq dat duidelijk blijk geeft van een groter wordend engagement:

"Momenteel, met 15 lidstaten, slorpt de post 'vertaling' één derde van de begroting van het Europees Parlement op. Op lange termijn echter zal men misschien moeten denken aan het gebruik van een supranationale taal, zoals Esperanto. Deze laatste kan zeker een kostbare bijdrage leveren voor een gemakkelijkere, vlottere en snellere communicatie."

Manifest 2000 werd op 4 maart 1999 te Parijs voorgesteld om over heel de wereld handtekeningen te verzamelen. Het doel is 100 000 000.
Het manifest werd opgesteld door winnaars van de Nobelprijs voor de Vrede. Het manifest richt zich niet tot overheden, maar tot alle individuele burgers. Het gaat ervan uit dat iedereen verantwoordelijkhei d draagt voor het realiseren van die waarden en gedragshoudingen die de basis vormen voor een cultuur van de vrede, want iedereen kan voor dat doel werken binnen zijn eigen leefwereld.

UEA zamelt nu al handtekeningen in via zijn website: www.uea.org en zal weldra ook een versie op papier onder zijn leden verspreiden.

Manifest 2000

voor een cultuur van vrede en geweldloosheid

Mij bewust van mijn aandeel in de verantwoordelijkheid voor de toekomst van de mensheid en in het bijzonder voor de kinderen van vandaag en morgen, verplicht ik mij er in mijn dagelijks leven toe in mijn gezin, mijn werk, mijn gemeenschap, mijn land en mijn woonplaats:

- het leven en de waardigheid van elk mens te respecteren zonder discriminatie en vooroordelen;
- een aktieve geweldloosheid te beleven, door af te zien van geweld in al zijn vormen: fysisch, sexueel, psychologisch, economisch en sociaal, vooral ten aanzien van de armsten en de zwaksten zoals kinderen en adolescenten;
- mijn tijd en materiële welstand vrijgevig te delen om onrechtvaardigheid en politieke en economische verdrukking te stoppen;
- de vrijheid van meningsuiting en de culturele verscheidenheid te verdedigen, door voorrang te geven aan luisterbereidheid en dialoog en niet toe te geven aan fanatisme, leugen en onverdraagzaamheid tegenover anderen;
- een verantwoord consumptiegedrag te bevorderen en te streven naar een vooruitgang die het belang van alle levensvormen voor ogen houdt en het evenwicht van de natuur op onze planeet bewaart;
- bij te dragen aan de vooruitgang van mijn gemeenschap, met volledige deelname ook van de vrouwen en met respect voor de democratische principes, met als doel samen nieuwe vormen van solidariteit te creëren.

"een ondraaglijke druk" veroorzaakt en de accuraatheid in het gedrang brengt. In de voorlaatste alinea wordt dat systeem dan weer als de oplossing naar voor geschoven.

Hoe rationeel de oplossing ook moge lijken, fundamenteel blijft zij talen ongelijkwaardig behandelen en de basis waarop een taal wel of niet als piloottaal wordt gebruikt is enkel afhankelijk van politieke en economische machtsfactoren. Taalkundige kwaliteiten – als die al richtinggevend zouden kunnen zijn voor ethnische talen – worden niet in overweging genomen. De voorgestelde keuze houdt echter de kiem in van politieke moeilijkheden. En daarvan kondigen de eerste tekenen zich reeds aan.

Duitsland weigert momenteel deel te nemen aan vergaderingen waarin het Duits niet als werktaal wordt gebruikt.

Om aan die eisen te voldoen moest in Italië heel wat kunst en vliegwerk worden verricht om voor extra vertaalcapaciteit te zorgen en zo aan de Duitse eis tegemoet te komen. Promt kwam echter de reactie van Spanje: als voor het Duits de regels worden veranderd, dan ook voor het Spaans.

Eigenlijk wordt het stilaan tijd dat men stopt om rond de hete brei heen te draaien en dat men volmondig erkent dat taal een machtig wapen is. Het ongegeneerd toepassen van een wapen om zijn eigen gelijk te krijgen (lees gerust "te nemen") wordt momenteel door vrijwel alle geledingen van de Europese maatschappij als moreel onaanvaardbaar gekenmerkt. Het is dus noodzakelijk dat men elders een oplossing zoekt.

Daarvoor zijn er twee wegen: de technologische: heel veel geld stoppen in automatische vertaalmechanismen (voor alle taalparen!) of het accepteren van een neutrale taal om als piloottaal te fungeren. Het Esperanto heeft reeds 84 maal tijdens internationale wereldcongressen – en ontelbare malen tijdens andere minder formele bijeenkomsten – bewezen dat het die taak als brugtaal aankan.

Toegegeven, taalkennis mag geen voorwaarde zijn om verkiesbaar te zijn. De vraag is of dat men dat met de huidige manier van werken echt niet doet.

gvd

In een open brief aan de zes miljardste wereldburger (De Morgen, 12 okt. 1999, p. 12) wordt wel aandacht besteed aan taal en de macht en mogelijkheden die taal biedt. Hij stelt eisen om geboren te worden, en één daarvan betreft ook de talen. Hij eist:

«Maar al dat geklets over economie interesseert je niet. Het zou je beter wel interesseren, want het zal je verdere leven bepalen. Wat je echter veel meer fascineert is dat er zoveel talen in de wereld zijn, duizenden zijn er, en dat besef je nu pas. Baby's communiceren met elkaar in prenatale klanken, ze brabbelen een taal van voor Babel, en ze verbazen zich erover dat diegenen die al geborn zijn geen gemeenschappelijke, universele code meer hebben waarmee ze kunnen communiceren. "Geen wonder dat julie zoveel problemen hebben." De zes miljardste wereldburger probeert verbijsterd het kleine hoofdje te schudden. "Als jullie maar één taal hadden, zouden jullie elkaar tenminste begrijpen."
En hier volg ik je niet meer, kleine baby die niet wil geboren worden, want ik geloof dat die veelheid van talen juist het hoogtepunt is van onze glorie en onze diversiteit als soort, (...) Dat is het goede nieuws. (...). Het slechte nieuws is dat als jij mijn leeftijd zult hebben, tegen het midden van de volgende eeuw, veel van die talen verdwenen zullen zijn, en met hen zullen hele culturen door anderen opgeslokt worden. (...)
(...) "Wat! uitgestorven?" roep je, en ter plaatse besluit je om nog een eis toe te voegen aan je toch al lange lijst niet-onderhandelbare voorwaarden om geboren te worden. "Hier," zeg je, "vlak na de bepaling *dat de armste baby dezelfde kansen zal krijgen als de rijkste* en vlak voor de voorwaarde *dat geen enkel toekomstig kind het doelwit van bombardementen zal worden of, wat nog erger is, diegene die van ver dat menselijk doelwit bombardeert,* daar, tussen die twee bepalingen in schrijven we ook

Accenten voor 2000

nr 6 000 000 000 eist

nog: *Deze baby decreteert dat alle talen gelijkwaardig zullen zijn en dat diegene die nu bestaan behouden zullen blijven, ze zullen zelfs aangemoedigd worden om zich verder uit te breiden, want er komt meer steun voor de gemeenschappen waar die taal, net als een kind, geboren en opgegroeid is.*"

Wij kunnen aan deze baby het Esperanto als geboorte- en welkomstgeschenk cadeau doen. Het is tegelijker tijd een verzekering tegen het verdwijnen van talen en een universele code om de communicatie tussen mensen over heel de wereld te vegemakkelijken. Wij kunnen onze stem dus bij de zijne voegen – of omgekeerd – en aan politici vragen echt werk te maken van een degelijke taalpolitiek, ook al waren ze in het verleden "bepaald niet happig om dergelijke richtlijnen ten uitvoer te brengen". Samen met hem dulden wij "geen enkele vorm van linguïstische uitroeiing of genocide."

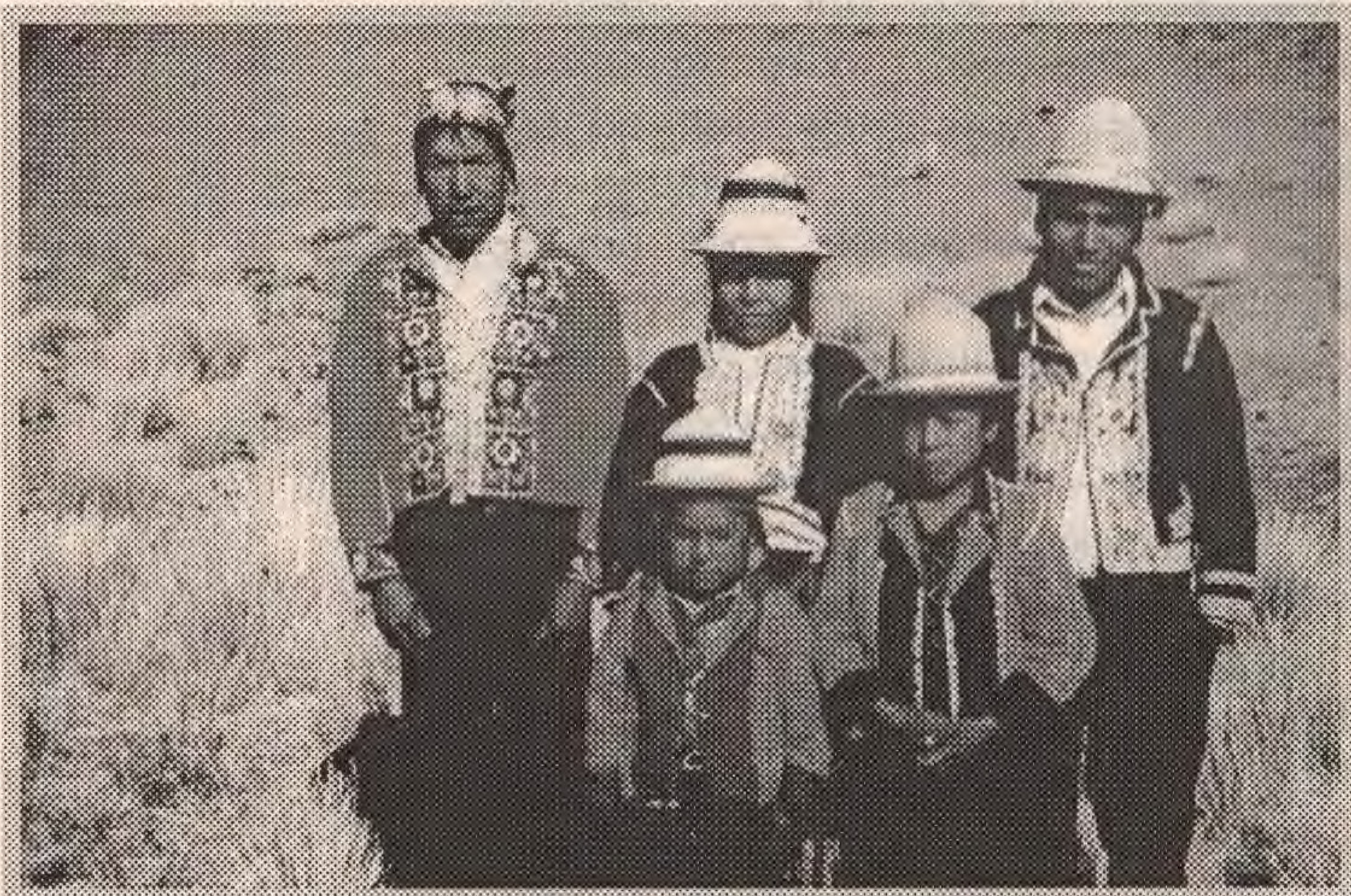
350 jongeren uit 175 landen die van 21 tot 27 oktober 1999 in Parijs samenkwamen op uitnodiging van Unesko en het Franse Parlement, stelden een manifest op waarin zij hun wensen voor de 21ste eeuw kenbaar maakten. Het document – in het Engels, Frans en Spaans – werd ondertekend door de voorzitter van het Franse Parlement, Laurent Fabius, en door Federico Major, Directeur-Generaal van Unesko. Het manifest zal aan alle regeringen worden toegestuurd en in oktober 2000 plechtig aan de Verenigde Naties worden overhandigd.
Het valt op dat het aspect "taal en communicatie" in het document slechts in één magere alinea ter sprake komt en dat er totale stilte heerst over de overheersing door die talen die het grootste economisch profijt naar de machtigste landen toetrekken en die zelfs als communicatiemiddel voor de wereld opdringen:
"La communication reposant sur la connaissance des langues, nous voulons que nos gouvernements adoptent une législation qui nous permette d'apprendre le plus tôt possible des langues étrangères, que ce soit dans un cadre scolaire ou extra-scolaire." (Omdat communicatie berust op de kennis van talen, willen wij dat onze regeringen wetten aannemen die ons in staat stellen zo vlug mogelijke vreemde talen te leren hetzij op school, hetzij buiten het schoolprogramma.)
Elk bewustzijn over de uitgebreidheid en de complexiteit van het taalprobleem en de verstrengeling van taaloverheersing enerzijds en economische, culturele en politieke overheersing anderzijds, ontbreekt.
Ongetwijfeld moeten jongeren de mogelijkheid hebben meer aandacht te besteden aan dit aspect, waarrond meestal een grote stilte heerst. Taalevenwicht is een uitgangspunt voor economisch evenwicht: om goed samen dingen te plannen, moet je elkaar op de eerste plaats goed en gelijkwaardig kunnen begrijpen.
Henri Masson

We geloven onze ogen niet. We kunnen niet het risico nemen om deze bedreiging te bagatelliseren, in een land dat geteisterd wordt door moordkoorts, en waarin bedreigingen vaak ook effectief worden uitgevoerd. Inpakken en wegwezen zou wellicht het verstandigst zijn. En toch nemen wij het risico om te blijven. De Franse ambassade, die intus-

De aarde doorploegen

4 300 meter hoog

sen op de hoogte is gebracht, neemt de zaak ernstig. Zij slaat alarm en vraagt de locale politie ons te beschermen: "Begrijp goed dat wij absoluut niet met twee lijken willen worden opgescheept!" We beleven acht afschuwelijke nachten.

Om ons emotioneel evenwicht te hervinden verkiezen we een tijdje bij de Mam-indianen door te brengen. Afgeschermd door het Cuchumatan-gebergte, zijn deze indianen erin geslaagd hun fierheid en hun tradities te bewaren. Jammer genoeg slagen wij er niet in ons visum te verlengen en zo ons verblijf te rekken om met hen de maïs te oogsten.

4300 m hoog

En dus trekken wij naar Bolivië. Hoe kan je van het land leven op een hoogte van meer dan 4000 m boven de zeespiegel? Het antwoord op die vraag zoeken we in Japo K'asa, een dorp op de hoogvlakte waar we worden ontvangen door Luis en Natividad Cruz.

Elke avond spreiden wij in de enige kamer (9 m^2), tussen de stookplaats en de bank van stro en klei die dienst doet als slaapplaats voor heel de familie, onze slaapzakken uit op schapenvellen die onze dromen parfumeren met een heel aparte geur. Zo slagen wij erin om wat warmte vast te houden, ondanks de extreme kou. Maar het lukt ons niet de vlooien van ons af te houden die zich te goed doen aan de zoete huid van deze vreemdelingen.

Japo ligt op 4 300 m hoogte en Bruno leidt aan hoogteziekte. Er is slechts één efficiënte remedie: cocabladeren kauwen zoals de indianen. Hij waagt zich nooit op de hoogte zonder zijn kleine voorraad bladeren om te kauwen en te delen met anderen die hij op zijn weg ontmoet.

Een ander probleem is de cholera. Een epidemie maakte reeds 10 slachtoffers in het dorp, maar wij kunnen slechts water putten uit een onafgeschermd slijkerig gat. Er blijft ons niets anders over dan chloortabletten in onze kalebasflessen te doen en te bidden tot Pachamama, de aardmoeder, dat zij ons zou beschermen.

"Hier is de deur naar de hel" zegt men in Japo K'asa. In deze verlaten ijskoude vlakte is het ondankbaar werken voor de mens. En toch drukken de indianen aanhoudend hun dank uit aan Pachamama en beleven zij in dagelijkse riten haar mystiek. Zowel de mensen als de aarde behandelen deze indianen heel onwelwillend. Zij worden dubbel veracht: als landbouwer en als indiaan. Hoe vaak heb ik niet verontwaardigd moeten toezien hoe deze plattelanders werden behandeld zonder het minste greintje respekt. En toch zorgen juist zij voor het belangrijkste, noodzakelijkste, fundamenteelste element van het leven voor iedereen: het voedsel. Op een akker van 1,15 ha, verdeeld in 34 kleine perceeltjes, kweekt Luis aardappelen en graan de onvermijdelijke bestanddelen van de drie dagelijkse maaltijden.

... ni sternas niajn dormosakojn sur ŝafajn felojn kiu parfumas niajn sonĝojn per tute apartaj odoroj,...

(naverteld naar: *Ok jaroj da nomadismo ĉirkaŭ la tero renkonte al tero kaj homoj;* – wordt vervolgd)
Maryvonne en Bruno Robineau, *Ili vivis sur la tero.* Opera, Nantes, 1998. 16 x 24 cm. 248 p. 720,– BEF (17,87 EUR) (+ verzendingskosten)

Thuistaal

Als je het nuchter bekijkt dan zijn woordenboeken – zeker verklarende woordenboeken – een vreemd fenomeen. Enerzijds beschrijven zij een taal, bevatten ze – formeel – het woordbezit van een taal. Anderzijds zijn ze vaak ook normatief. Een woord bestaat omdat, maar ook slechts als het in het woordenboek staat. (Denk aan het gebruik van *Van Dale* voor het Scrabble-spel.)

Helemaal aan de andere kant staan de gewone taalgebruikers. Zij gebruiken woorden naargelang zij die nodig hebben en maken er bij (volgens de woordvormingsregels van de betreffende taal) of door ontleningen. Het invoeren van nieuwe stammen komt relatief zelden voor. Bij etnische talen kunnen taalgebruikers daarbij rekenen op het directe contact en de daarmee samenhangende ruime feed back van de taalgemeenschap.

Het Esperanto verschilt in deze erg van etnische talen. Omdat het vooral een geschreven taal is, of een taal die gebruikt wordt tijdens formele bijeenkomsten (congressen, clubvergaderingen en andere samenkomsten), is zijn woordenschat in sommige taalsituaties onvoldoende geëvolueerd. Het probleem is niet dat woorden en termen niet bestaan, maar wel dat ze voor de taalgebruiker niet direct beschikbaar zijn, en hij ze a.h.w. aan moet maken.

Een groep die speciaal met dit fenomeen geconfronteerd wordt, zijn die mensen die het Esperanto als thuistaal gebruiken. Door hun geïsoleerde situatie ontwikkelden zij vaak een vrij individueel gekleurd woordgebruik, sterk onder de invloed van de locale taal en locale gebruiken. Eetwaren en snoepgoed, gebruiksvoorwerpen, winkeltermen... als taalgebruiker heb je zo'n woorden direct nodig, en nergens iets of iemand om op terug te vallen. Dus creëer je naar eigen godsvrucht en vermogen... volgens de regels van de taal.

De evolutie van het internet bracht deze mensen echter dichter bij elkaar. Zij vormden een discussiegroep (DENASK) en konden bij elkaar steun, feedback en inspiratie vinden.

De resultaten van deze discussiegroep zijn nu in een boekje samengebracht. Het kreeg de titel *Hejma vortaro.* Het is een lijst van zo'n 500 woorden die in de loop van enkele jaren in de groep werden besproken. Die lijst bevat zeker niet alle woorden die de moeite waard zijn om te bespreken. Voor elk van de opgenomen woorden is er een definitie en een vertaling in 13 talen. Die vertaling is echter niet echt bedoeld als vertaling, maar enkel als extra verduidelijking voor de moedertaalsprekers van die talen.

Vanuit lexicologisch standpunt – lexicologie is de theorie en praktijk voor het samenstellen van woordenboeken – heeft dit woordenboek vele tekorten: Het corps is zuiver op het toeval gebaseerd, er worden vrijwel geen verwijzingen gegeven en ook ontbreken grotendeels de aanwijzingen voor gebruik, de grammaticale context, kruisverwijzingen, tegenstellingen, synoniemen, enz. Ook illustratieve voorbeeldzinnetjes je niet.

> Mi scias, ke kio en mia familio nomiĝas "bulko", ne aspektas kiel la "bulko" de iu familio alilanda. Tamen estus eraro difini "bulkon" tiel precize ke ĉi tie aŭ tie oni ne povus uzi la vorton. La variado de la ĉiutagaj vortoj estas kutima afero en ĉiuj lingvoj parolataj...

Dit boek is het eerste, concrete resultaat van de discussies in de DENASK-groep. Het verlangen om iets concreets, tastbaars in de hand te hebben – een anachronisme in onze tijd van virtuele werkelijkheden? – en de wens om de resultaten mee te delen aan die gebruikers van het Esperanto als thuistaal die niet over toegang tot het internet beschikken, zijn ongetwijfeld de grootste motivatie voor deze uitgave geweest. Zijn grootste verdienste ligt daarin dat het a.h.w. de geboorte aankondigt van de dialectologie in het Esperanto en een belangrijke informatiebron vormt voor toekomstig wetenschappelijk onderzoek naar de evolutie van het Esperanto. gvd

La hejma vortaro. Jouko Lindstedt (red.). Eld.: UEA, Rotterdam, 1999. 64 p. 14,7 x 21 cm. Prijs: 7,50 EUR (= 303,– BEF) + verzendingskosten.

Face to face

van aangezicht tot aangezicht

Stel je even het volgende voor. Je loopt op straat, op de Grote Markt, en je wordt aangesproken door een vreemdeling in een taal die je niet begrijpt. Neen, je loopt niet weg... je probeert ook niet met handen en voeten... Je neemt gewoonweg je GSM, je wijst ernaar totdat ook je tegenstander zijn GSM neemt. Je tikt zijn nummer in... en je vraagt via jouw GSM in het Nederlands wat hij wil. Jouw vraag komt via het Internet door een vertaalprogramma bij je tegenstander terecht. En die hoort jouw vraag in zijn eigen taal. Hij antwoordt, aan zijn GSM, in zijn eigen taal. En via dezelfde weg terug komt het antwoord bij jouw GSM terecht en hoor jij het in het Nederlands...

Toekomstmuziek? Misschien wel. Je herkent ongetwijfeld de problematiek die we ook in ons vorige nummer (p. 9) hebben aangekaart. Maar die toekomst lijkt steeds dichter bij te komen, en als je sommige berichten mag geloven, dan is het zelfs al zover. In een parafrase van een bekend spreekwoord zou je kunnen zeggen "Al is het heden nog zo snel, de toekomst achterhaalt het wel!" (Akvo bolas, murmuras, sed fine ĝi kuras.)

In zijn nummer van 11 okt. 1999 meldt TIME de installatie van ISilk, een vertaalmachine Chinees/Engels en omgekeerd. Via deze machine zou je Engelse WEB-sites in Chinese kunnen omzetten en omgekeerd. Toch lijkt het niet zo eenvoudig als het wordt voorgesteld. Een Chinese studente probeerde voor mij de betreffende WEB-site uit, maar slaagde er niet in een Engelse tekst naar het Chinees te vertalen. Van een Chinese tekst kon zij wel de vertaling van de Chinese karakters krijgen, maar zoals een woordenboek vertaling. Vertaling van de tekst lukte haar niet. Paul Peeraerts voerde een dubbelcheck uit, maar kwam tot dezelfde bevinding. Ook een andere vertaalmachine die de hemel op aarde beloofde, bleek uiteindelijk slechts een uiterst beperkt vertaalwoordenboekje te zijn, waarvan de enige positieve eigenschap was dat het door de individuele gebruiker kan worden uitgebreid.

In Grenz-Echo (23/10/1999) worden de programma's Personal Translator (PT 2000) en Talk & Translate van Linguatec aangekondigd. Het eerste is een vertaalprogramma voor geschreven tekst, het tweede is een echte tolk die via spraakherkenning en spraaktechnologie gesproken tekst in een gesproken vertaalde versie omzet. In beide gevallen gaat het om Duits/Engelse vertaling (en vice versa).

Toch lijkt ook vooral PT 2000 geen echt vertaalprogramma te zijn. Het stockeert een aantal zinnen en die kan de individuele gebruiker uitbreiden. Het programma heet daarmee "lernfähig" (leerbekwaam) te zijn. Maar dat lijkt ons toch wat overdreven.

Maar kunnen we er wel onderuit? Moeten we niet toegeven dat de vertaaltechnologie met rasse schreden vooruit gaat? Wij zijn onvoldoende geïnformeerd, bekwaam en uitgerust om de vertaalprogramma's op hun kwaliteit te beoordelen. Dus staken we ons licht op bij Klaus Schubert, professor taaltechnologie aan de Universiteit van Flensburg en voormalig medewerker aan het Nederlandse DLT-project. In een persoonlijke brief gaf hij een beeld van de onstabiele en steeds wisselende markt van cumputerbedrijven die zich met vertaalcomputers bezighouden. Voortdurend worden die bedrijven afgestoten, verkocht, overgenomen, heropgericht onder een andere naam, zodanig dat men op de duur door het bos de bomen niet meer ziet. Een voorbeeldje: Personal Translator (PT) wordt op de markt gebracht door een kleine uitgeverij Rheinbaden & Busch in samenwerking met Klett, een uitgeverij van schoolboeken. PT is een groot vertaalsysteem dat gereduceerd is op maat van de PC. Zijn oorsprong is *Logical Programming-Based Translation* (LMT) van IBM. Het onderzoek werd verricht op het taalpaar Duits/Engels. Het systeem werd herhaaldelijk op de markt aangeboden, o.a. ook aan de universiteit van Flensburg, maar nooit geleverd. Later verscheen de PC versie PT dat één van de betere vertaalsystemen is voor niet professionele gebruikers die weinig weet hebben van grammatica.

Voor alle systemen geldt dat geen enkel een acceptabel niveau voor niet-professionele gebruikers haalt. Er ontstaan met name grote fouten in het syntactische en vocabulaire niveau van de overzetfase.

Een goed vertaler begrijpt zijn brontekst, en geeft de inhoud daarvan weer in zijn doeltekst. Hij "schrijft" a.h.w. de vertaling. Vetaalsystemen kunnen zo niet functioneren omdat zij niet kunnen begrijpen en denken. Zij imiteren het vertaalproces via regels waarbij aan woorden syntactische en inhoudelijke waarden worden toegekend. Zulke overzetsystemen kan men uitwerken, testen, verbeteren, uitbreiden, perfectioneren... tot op zekere hoogte. De grens wordt bereikt wanneer er zich alternatieve vertalingen aanbieden zonder dat een keuze mogelijk is op basis van zuiver formele criteria. Computers kunnen niet kiezen. (Dat is wellicht het verschil tussen artificiële intelligentie (AI) en menselijke intelligentie.) Van het moment dat begrip van de inhoud nodig is, faalt het systeem. Wanneer zulke systemen toch functioneren is dat omdat ze hetzij alternatieven uitsluiten (zoals Globalink), hetzij een arbitraire keuze maken (bijvoorbeeld gebaseerd op een worp met een teerling).

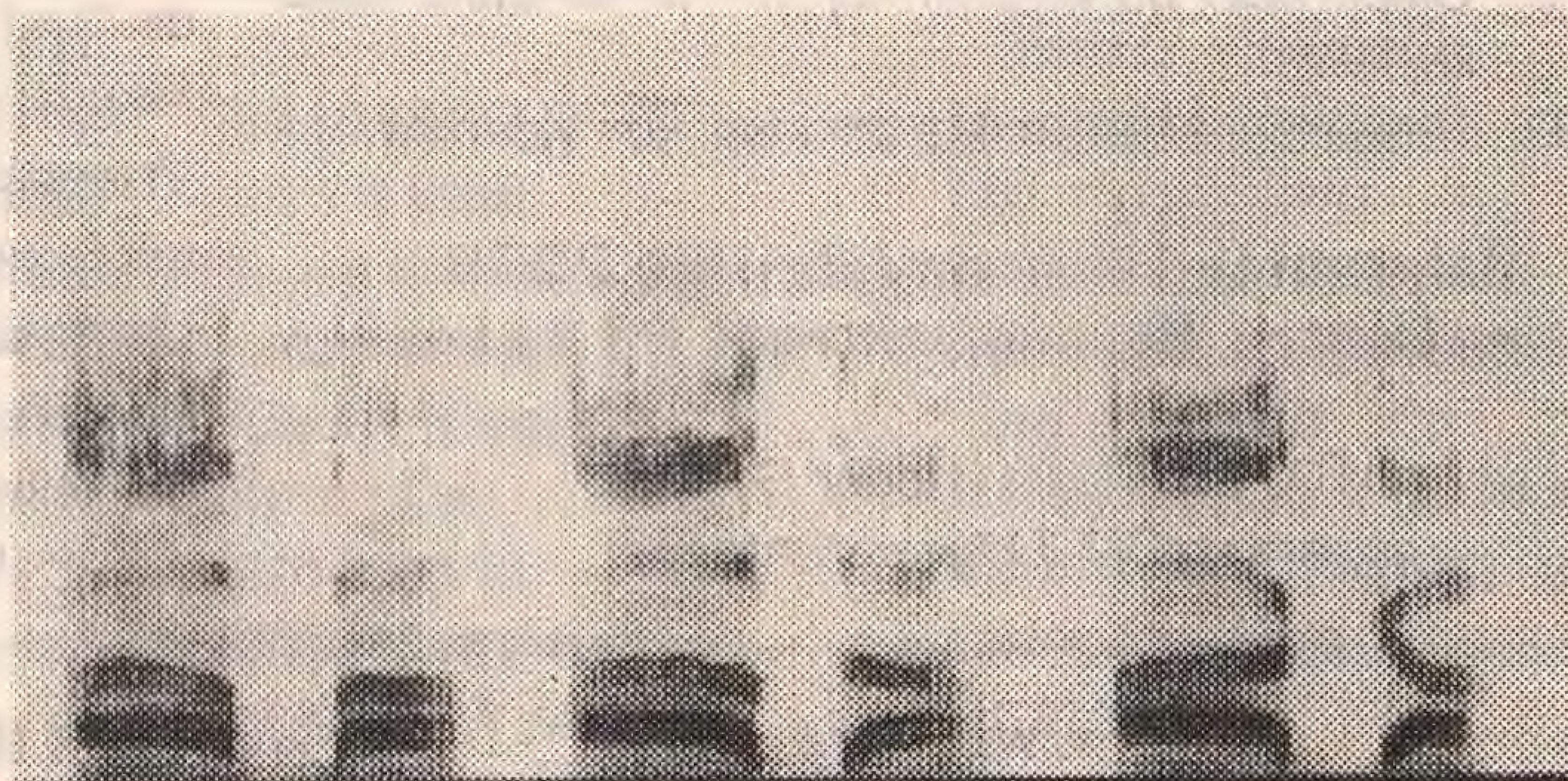
De instant-vertaal software waarover u schreef in uw "Speciaal Rapport" over de communicatierevolutie (*Time*, 11 oktober 1999) citeert een bedrijfsleider van een spraaktechnologiebedrijf die voorspelt: "Binnen vijf jaar zal je in staat zijn om in Parijs in het Frans in een telefoon te spreken, en iemand in Peking zal je horen spreken in het Mandarijn-Chinees."
Als free-lance tolk is het mijn job om over taal op de hoogte te zijn. Ik weet zeer goed dat er vertaalmachine-programma's zijn, maar computers zullen nooit in staat zijn om te vertalen zoals het menselijk brein. Zij kunnen niet relateren aan wat gezegd werd, en kunnen niet onderkennen wat echt werd bedoeld, om nog maar te zwijgen over ironie, humor, woordspel, en tussen de regels lezen. Woord voor woord – letterlijke – vertaling bestaat niet. Ik ben echt niet bang dat ik zal worden vervangen door een computer. Hedwig Kröner, Duitsland
(een lezersbrief uit *TIME*)

Vertalen is hoog-intelligent werk dat men niet kan automatiseren. Vertaalsystemen voor niet-professionelen is een contradictie. Men duwt mensen een hulpmiddel in handen voor een taak die ze niet aankunnen. Machinevertaling is een hulpmiddel voor de professionele vertaler, die de hele taak zelf aankan, maar wiens werk wordt verlicht door de machine.

Hoewel de concurrentie (of dreiging?) van de vertaaltechnologie voor het Esperanto steeds groter lijkt te worden, blijkt het vooral mystificatie te zijn. Het zal er dus op aankomen om opnieuw de kwaliteiten van het Esperanto uit te pluizen en goed in het daglicht te stellen waarom de oplossing van het taalprobleem via het Esperanto uiteindelijk toch aantrekkelijker is dan die via de technologie.

Eén daarvan is dat het rechtstreekse contact, van aangezicht tot aangezicht, dus niet via de GSM of een andere machine uiteindelijk toch menselijker en aantrekkelijker is. Voorlopig kunnen we ondanks de hooggespannen toekomstverwachtingen, óók hier nog een toepasselijk spreekwoord vinden: "Beter één vogel in de hand, dan tien in de lucht" of... via het ICTM (Instant Cerebral Translation Machine): Al promeso ne kredu, – kredu, kiu posedas.

Guido Van Damme

Testaankoop

Taal en technologie

In *Man bijt hond* (woensdag 10 november 1999) werd aan radio-omroepers/sters gevraagd of zij bang waren dat zij ooit door spraakcomputers zouden worden vervangen – zoals experimenteel werd uitgeprobeerd tijdens het Radio 1-programma, *De Melkweg*, op vrijdag 12 november, om 15.00 uur. Het antwoord van de omroepers/sters was unaniem: nooit. Zij waren er heilig van overtuigd dat de computer nooit de echte menselijke stem zal kunnen benaderen, o.a. omdat hij er nooit gevoel of ziel in zou kunnen leggen. In zekere zin kunnen hun antwoorden ons een hart onder de riem zijn en kunnen zij ons sterken in onze overtuiging dat het Esperanto nog altijd de beste keuze blijft.

Esperanto 3000 vzw Leuven invitas vin al la

Semajno de la Internacia Amikeco
Inaŭgura festo por Belgio

09.00 Bonvenigo ĉe alveno,
+ Unua ebleco komenci la serĉpromenon
10.00 Samtempaj kunsidoj de FEL kaj FLEJA (kaj APE?),
+ Nova kursa filmo el Usono
12.15 Tagmanĝo (abunda panmanĝo kontraŭ nur 3,00 eŭroj)
13.00 Oficiala akcepto
13.45 Tradukado de nederlandlingva literaturo al Esperanto (Guido Van Damme),
+ Paroliga kurso por progresantoj (gvidanto decidota),
+ Videofilmo pri la UK en Berlino, kun komentoj (Bert Boon),
+ Dua ebleco serĉpromeni (ĝis 15.20, reveno antaŭ la 18.30-a)
15.15 Paŭzo, por subskribigi la Amikeckartojn, haveblajn surloke
15.45 Prelego pri/verkoj de Multatuli en Esperanto (Cor Willems),
+ Kvizo (Ilse Jacques),
+ Societaj ludoj, por la infanoj
18.00 Vespermanĝa bufedo, abunda kaj varia: nur 8,00 eŭroj, sen limo je kvanto
19.15 Disdonado de la premioj por la serĉpromeno kaj kvizo
19.30 Postprogramo (en nia trinkejo, kun videofilmo)

Sabaton la 19-an de februaro 2000
Kultura Centro, Brusselsestraat 63 en Leuven

Informoj: (010/86.01.12 (Roger Goris),
esperanto3000@esperanto.nu

Kial partopreni?

♥ ĉar ĉi tiu S.I.A.-festo estas organizata por la tuta Belgio kaj... tute senpaga
♠ ĉar ĉi tiun inaŭguron partoprenos pli ol cent aliaj esperanto-parolantoj
♦ ĉar la vespera bufedo estos unikaĵo; eĉ nur pro tio indas partopreni
♥ ĉar la prezoj ĉi-supraj estas malaltaj kaj ankaŭ trinkaĵoj kostas malmulte
♠ ĉar la programo ofertas elekteblon ĝis kvar eroj samtempaj
♦ ĉar viaj amikoj kiuj ne parolas Esperanton ankaŭ povas partopreni: la serĉpromeno estas dulingva (nl/eo) kaj la manĝoj alireblas por ili ankaŭ
♥ ĉar jen konata tradicio el la okdekaj jaroj, organizata nur ĉiun duan jaron
| ĉar vi ja ne volas maltrafi la unuan (aŭ lastan?) S.I.A.-feston de la jarmilo, ĉu?
♦ ĉar eblas senpage parki aŭton proksime (Barbarastraat, petu mapon)
♥ ĉar vi ne devas aliĝi antaŭe. Ni jes bonvenigas vian sciigon pri partopreno, sed vi ankaŭ rajtas lastmomente kaj neanoncite partopreni...
♠ ...k.t.p.

uit een "Officiële verklaring van de stad Leuven"

"Daarom verklaar ik, L. Tobback, Burgemeester van de Stad Leuven nu, hiermee, de week van 19 tot 26 februari 2000 tot Week van de Internationale Vriendschap in de Stad Leuven. Dit valt samen met een wereldwijde campagne onder auspiciën van de Universele Esperanto-vereniging, wiens doel het is de kloof in de communicatie en het onderlinge begrip der volkeren te overbruggen."

	% WB	% AN	Verh.
Scandinavisch	0,3	3,3	11
Engels	5,4	57,4	10,63
Nederlands	0,3	2,0	6,66
Japans	2,1	8,8	4,19
Duits	1,6	6,2	3,875
Frans	1,2	4,2	3,5
Italiaans	1,0	2,5	2,5
Spaans	5,6	4,3	1,3
Koreaans	1,3	1,9	0,68
Portugees	2,9	1,5	0,52
Chinees	14,9	4,4	0,29
Andere talen	63,5	3,5	0,055

WB = Wereldbevolking
AN = Aandeel in netgebruik
Verh. = AN/WB

TALEN OP HET INTERNET

Een leuke statistiek over het taalgebruik op het Internet is de vergelijking tussen het gewicht van een taal in procenten van de wereldbevolking en een gewicht van die taal in procenten van gebruik op het net. Hoewel het Engels met een verhouding 5,4% van de wereldbevolking tegen 57,4% (x 10,63) van de gebruikers uiteraard zeer sterk scoort, heeft het toch niet de eerste positie. In verhouding scoren "de scandinavische talen" beter. Met slechts 0,3% van de wereldbevolking slagen zij erin 3,3% (x 11) van het net in de wacht te slepen. Op een mooie derde plaats komt het Nederlands (0,3% van de wereldbevolking/2,0% van het net (x 6,66). Op de vierde plaats komt het Japans (x 4,2), op de hielen gevolgd door het Duits (x 3,875). Het Chinees, dat 14,9% van de wereldbevolking als moedertaalspreker heeft, haalt in het Internet slechts 4,4%. Het is duidelijk dat deze cijfers sterk beïnvloed worden door de mate waarin het internet tot de bevolking is doorgedrongen. Verder is het ook niet duidelijk of het effectief over het gebruik van een taal gaat, dan wel of een gebruiker in een bepaald taalgebied woont.

(Bron van onze statistiek: *Der Spiegel*, 40/1999, p. 242)

Hore, glite, vortare, rete kaj traduke

We bespreken in deze *Lingva Rubriko* het gebruik van *de* in tijdsaanduidingen en we besteden aandacht aan het nut van etymologische informatie in woordenboeken. Bij het onderdeel taaluitglijders geven we een verse serie valse vrienden. Verder bevelen we u de website van de Nederlandse Esperanto-examencommissie aan. Op de laatste pagina vindt u weer een vertaaloefening. In deze rubriek gaan we graag in op uw vragen. Ons adres is: Arjen-Sjoerd en Roel, p/a Oostveenweg 15, NL-7533 VP Enschede. *E-mail: asdevries@wxs.nl.*

De in tijdsaanduidingen

In ons grammaticaboek worden de meest gebruikelijke manieren besproken waarop je in het Esperanto kunt zeggen hoe laat het is. Daarnaast zie je dat in tijdsaanduidingen ook wel eens het voorzetsel *de* wordt gebruikt:

ses minutoj ***de*** *la kvina (4h06)*
zes over vier

Door middel van *de* wordt dus het aantal minuten uitgedrukt dat van een bepaald uur is verstreken. In dit geval zijn er om zes over vier, zes minuten verstreken van het vijfde uur. *De* drukt hier dus een soort bezitsrelatie of onderdeelsrelatie uit. Dit is verwarrend, omdat *de* ook opgevat kan worden als 'vanaf'. In dat geval zou de genoemde tijd opgevat worden als *5h06*. Daarom is het beter om het gebruik van *de* in tijdsaanduidingen te vermijden.

OEFENING: Op welke manieren kunt u het tijdstip 12:15 uur in het Esperanto aanduiden?

Uitglijders

Er zijn woorden die er in het Nederlands en het Esperanto bijna gelijk uitzien, maar die toch een verschillende betekenis hebben. Zo'n misleiding wordt een valse vriend genoemd. Deze keer in de rubriek uitglijders weer een serie valse vrienden.

afero = zaak, ding, aangelegenheid	affaire = *skandalo*
alo = vleugel (van een gebouw)	aal = *angilo*
ardo = gloed	aard = *karaktero*
armo, armilo = wapen	arm = *brako*
bardo = bard (zanger)	baard = *barbo*
bendo = reep, strook	bende = *bando* (groep) *malordo* (rotzooi)
bero = bes	beer = *urso*
beto = biet	bed = *lito, bedo*
bluso = blues (muz.)	blouse = *bluzo*
bono = goed (het goede)	bon = *kupono*
boto = laars	bot = *osto*
bruli = branden	brullen = *blekegi, kriegi, hurli*
dozo = dosis	doos = *skatolo*
drili = boren met drilboor	drillen = *ekzerci*
dum = gedurende, terwijl	doem = *malbeno*
ekipo = ('t voorzien v.e.) uitrusting	equipe = *teamo*
fari = doen	varen = *naĝi, ŝipveturi*
fasto = Vasten	vast = *fiksa*
federo = federatie	ve(d)er = *plumo, risorto, pramo*
felo = vel	fel = *akra, intensa*
feno = föhn	fan = *adoranto*
fera = ijzeren	fair = *lojala, honesta*
flato = vleierij	flat = *apartamentaro*
fluga = vliegend	vlug = *rapida*
fluto = fluit	vloed = *fluso, alta tajdo*
foro = verte	voor = *sulko, antaŭ, por*
forto = kracht	fort = *fortikaĵo*
frajo = kuit (van vis)	fraai = *bela*
germano = Duitser	Germaan = *ĝermano*
groso = kruisbes	gros = *groco, plimulto*
grilo = krekel	gril = *kaprico,* grill = *rostilo*
guto = druppel	goed = *bona, bieno*
hako = houw met bijl	haak = *hoko*
heno = hinnik	hen = *kokino*
humoro = humeur	humor = *humuro*
ja = zeker, immers, wel	ja = *jes*
je = voorzetsel zonder vaste betekenis	je = *vi(a)*
justa = rechtvaardig	juist = *ĝusta, ĵus*
kamero = kleine kale ruimte	kamer = *ĉambro;* camera = *kamerao*
kampo = veld, akker	kamp = *tendaro*
kano = riet	kano = *kanuo*
kapo = hoofd	kaap = *kabo;* kapen = *kaperi*
kapselo = herderstasje	kapsel = *hararanĝo*
kelo = kelder	keel = *gorĝo*

(vervolg op p. II)

Website Examencommissie

De Algemene Nederlandse Esperanto-examencommissie beschikt sinds kort over een website. Daarop vindt u onder andere interactief oefenmateriaal en de examengids.

Interactief oefenmateriaal

Velen van u waren inmiddels vertrouwd met het examenmateriaal dat regelmatig in de kolommen van de *Lingva Rubriko* verscheen. De laatste tijd hebt u dit extra oefenmateriaal moeten missen, aangezien het laatste examen werd geannuleerd wegens gebrek aan belangstelling. Maar voor degenen die dit oefenmateriaal op prijs stellen is er goed nieuws. Sinds kort heeft de examencommissie een eigen website. Op deze site zijn veel oude examenopgaven die eerder in de *Lingva Rubriko* zijn verschenen, terug te vinden, maar dan wel in een totaal andere vorm. De oefeningen zijn interactief gemaakt, zodat u op een prettige manier kunt controleren of u de opgaven goed hebt gemaakt.

Examengids

Voor degenen die zich op een van de examens van de examencommissie willen voorbereiden, kunnen nu ook de examengids op Internet raadplegen. Ter aanvulling zijn er bovendien nog interessante links opgenomen naar andere sites die van pas kunnen komen bij de voorbereiding op een examen. Degenen die geen toegang tot Internet hebben, kunnen de papieren versie van de examengids bestellen bij mevrouw Massar. U krijgt de brochure thuisgestuurd als u NLG 5 (EUR 2,27) overmaakt op giro 206152 van de secretaris Algemene Nederlandse Esperanto-examencommissie te Alkmaar.

De examens in 2000

De eerstvolgende examens worden gehouden op zaterdag 13 mei 2000. U kunt zich tot 24 april 2000 on line aanmelden via de website van de examencommissie. Of u stuurt het formulier uit de papieren examengids in. Voor meer informatie kunt u terecht bij mevr. M. Massar, Ilpenwaard 92, 1824 GG Alkmaar, tel. (072)5612668.

De website

U vindt de website op het volgende adres:
http://members.tripod.lycos.nl/Haveman.

Naast genoemde informatie, vindt u hier ook actuele informatie, adressen en statistieken in verband met de Esperanto-examens. Als u zelf een website beheert, overweeg dan om een link naar de site van de examencommissie op te nemen!

(vervolg van p. I)

kiso = kus	kies = *molaro*
knaro = kraakgeluid	knar = *oldulo*
kolo = hals, keel	kool = *brasiko* (groente), *karbo* (steenkool)
linko = lynx	link = *ligo* (verbinding), *danĝera* (gevaarlijk)
loketo = plaatsje	loket = *giĉeto*
luli = wiegen	lullen = *paroli sensence*
Polio = Polen	polio = *poliomjelito*
veto = weddenschap	vet = *graso*
vino = wijn	vin = *naĝilo*

Uitwerking van de oefening

Liever niet: kvarono de la dek-tria / unua (horo) dek kvin (minutoj) de la dek-tria / unua (horo)

Maar wel: kvarono post la dek-dua (horo), kvarono post tagmezo, dek kvin (minutoj) post la dek-dua (horo), tri kvaronoj antaŭ la dek-tria / unua (horo), kvardek kvin (minutoj) antaŭ la dek-tria / unua (horo), la dek-dua (horo) kaj dek kvin (minutoj), tagmezo kaj dek kvin (minutoj)

Solvo de la enimo el *Lingva Rubriko* 1999/6

T	A	B	L	O	■	M	O	T	O	R
O	B	E	I	■	O	■	P	I	L	O
N	I	A	■	A	R	A	■	G	E	N
D	O	T	A	Ĵ	■	L	A	R	I	K
I	■	A	M	U	Z	I	Ĝ	I	■	I
■	A	N	A	R	■	K	O	D	O	■
U	S	■	R	■	G	A	J	■	K	E
T	E	O	■	A	■	Z	■	I	S	T
I	K	S	■	R	■	E	■	Ĝ	I	N
L	U	■	E	Ĥ	O	■	B	■	D	O
■	R	A	R	A	■	N	O	D	I	■
I	■	N	A	I	V	U	L	O	■	T
M	E	T	O	S	■	K	I	R	L	I
I	D	E	■	M	U	S	■	L	U	L
T	E	N	I	■	R	■	M	O	K	I
A	N	O	N	C	■	T	I	T	R	O

Etymologische informatie in een woordenboek

In een tweetalig woordenboek vind je vaak, naast de vertaling van een woord, nog meer informatie. De vraag is nu welke extra informatie nuttig is, en vooral ook welke informatie overbodig is. Een woordenboek is immers al gauw te dik.

In dit artikel vragen we ons af of het zinnig is om etymologische informatie toe te voegen. Normaal gesproken wordt dat in tweetalige woordenboeken niet gedaan. Het woordenboek van A.J. Middelkoop sluit zich bij deze gewoonte aan. Maar misschien zou je voor een kunsttaal als het Esperanto een uitzondering moeten maken. Immers, iedereen die Esperantoles aan beginners geeft, wordt zeer regelmatig geconfronteerd met de vraag naar de herkomst van een woord. Het is interessant om eens stil te staan bij de vraag waarom beginnende esperantisten dat zo graag willen weten. Is dat om tot een beter begrip van een woord te komen? Of is het om een soort legitimatie te vinden voor het feit dat een bepaald woord in het Esperanto is opgenomen? Mocht dit laatste het geval zijn, denken we dat het aan de docent is om zijn pupillen te overtuigen van de eigen levenskracht van de woorden die in het Esperanto worden gebruikt. Mocht het echter zo zijn dat de kennis van de herkomst van een woord daadwerkelijk tot een beter inzicht leidt, is er wat dat betreft misschien een schone taak weggelegd voor woordenboekmakers...

Etymologie wordt door veel taalliefhebbers erg interessant en nuttig gevonden. Niet voor niets is etymologie een onderdeel van het taalkennisspel *10 voor taal*. Maar is het nu zo dat je de huidige betekenis van een woord altijd beter begrijpt, als je weet wat het vroeger (oorspronkelijk) betekende? Wij denken van niet, omdat in levende talen de betekenis van een woord kan verschuiven. En wel zover, dat de oorspronkelijke betekenis van het woord nauwelijks meer te herkennen is in de huidige betekenis. In het verlengde hiervan is het ook zeer de vraag of je een Esperantowoord beter snapt, als je weet uit welke taal het afkomstig is. In het Esperanto kan een woord namelijk ook een eigen leven gaan leiden, onafhankelijk van het oorspronkelijke woord. Zelfs wanneer de betekenis van een Esperantowoord exact overeenkomt met de oorspronkelijke betekenis, is het dubieus of je er qua begripsvorming eigenlijk wat aan hebt. Wat moet je ermee als je weet dat bijvoorbeeld *pilko* ('bal') afkomstig is uit het Pools? Leuk om te weten, maar meer ook niet.

Iemand die erg hangt aan etymologie, maakt volgens ons bovendien snel fouten in de sfeer van valse vrienden. Als je de etymologische overeenkomst tussen het Esperantowoord *agendo* en het Nederlandse woord 'agenda' ('zakboekje') kent, ben je wellicht snel geneigd de agenda van een vergadering ook *agendo* te noemen, in plaats van het correcte *tagordo*.

In het *Fundamento de Esperanto* stond oorspronkelijk het woord *vipero* ('adder'). Deze vorm was etymologisch fout. Daarom is dit woord in veel woordenboeken later gecorrigeerd tot het etymologisch correctere *vipuro* (zo ook in het woordenboek van Middelkoop). Inmiddels is de vorm *vipuro* het meest gebruikt, maar de vorm *vipero* had net zo goed kunnen winnen. De betekenis van een woord wordt immers bepaald door het huidige gebruik, en niet door het gebruik in het verleden of het gebruik in andere talen.

Dit doet denken aan het voorstel om het ingeburgerde woord *komputilo* ('computer') te vervangen door het 'correctere' *komputoro*. De achtergrond van dit voorstel is dat *komputi* in *komputilo* 'tellen' betekent. En aangezien een computer meer is dan een telmachine, lijkt het woord *komputilo* een ongelukkige samenstelling. Ons inziens valt dat allemaal wel mee. *Komputilo* kan heel goed een eigen leven leiden in de betekenis 'computer', in weerwil van de (etymologische) betekenis van *komputi*. Ook hier geldt dat het uiteindelijk gaat om het huidige gebruik van het woord.

Etymologie is een interessant onderwerp, maar hoort volgens ons in principe niet in een standaardwoordenboek thuis. In ieder geval is er onvoldoende reden om daar kostbare ruimte aan te besteden. Ook in eentalige woordenboeken zoals de PIV, zul je zelden informatie aantreffen over de herkomst van woorden. En dat is ook niet nodig. Al was het alleen maar omdat er al een etymologisch woordenboek bestaat, zodat mensen met belangstelling in deze richting daar aan hun trekken kunnen komen: *Etimologia vortaro de Esperanto* van Ebbe Vilborg (meerdelig).

Een volgende keer gaan we in op andere informatie die aan een woord in een woordenboek kan worden toegevoegd, zoals woordfrequentie, vakgebied en stijlinformatie.

Het bovengenoemde *Etimologia Vortaro de Esperanto* van Vilborg is verkrijgbaar bij de Vlaamse Esperantobond. Tot nog toe verschenen vier delen.

Deel 1: A-D	EUR 12,64 / BEF 510
Deel 2: E-J	EUR 14,14 / BEF 570
Deel 3: K-M	EUR 14,14 / BEF 570
Deel 4: N-R	EUR 17,11 / BEF 690

Alle prijzen zijn exclusief verzendingskosten.

Deze keer bieden we u een vertaaloefening Esperanto-Nederlands aan en geven we een voorbeelduitwerking van de vertaaloefening Nederlands-Esperanto van het laatste nummer van de vorige jaargang.

Vertaling in het Esperanto

Karal malbonhumoris. Lia aŭto nur povis limaki post tiu bovinaro ŝajne pli inklina poete kontempladi la kamparon ol moderne rapidi al novaj horizontoj. Se almenaŭ tiuj brutoj bonorde vicus, eble – kvankam verdire la vojo estis tre mallarĝa – li povus ilin preterpasi. Sed ne! Tiuj pezaj estaĵoj ŝajnis havi ion komunan kun la plej malpezaj gasmolekuloj: tendencon okupi la tutan disponeblan spacon. Nuboj kovris la ĉielon, neplaĉe, grize, humorfuŝe. Por nutri sian paciencon, la detektivo provis pensi pri la krimmistero. Sed la sola ideo kiun li sukcesis naski per turmenta cerbostreĉo estis, ke li enkete limakas ne malpli ol dum ĉi tiu partopreno, teda kaj malvola, en brutara procesio.
(...)

Finfine la vojo, iom pli larĝa nun, fariĝis rektlinia, kaj Karal povis preterpasi la bovinaron. Sed kiam, post ne tre longe, li alvenis en Miramont, liajn nervojn trafis plia turmento: okazis tiutage brutforo kaj nenie li trovis lokon por restigi sian veturilon. Post turniĝado kaj rondirado en tiu nekonata urbo, kie ĉio ŝajnis al bovoj permesita, sed malpermesita al aŭtoj, li fine malkovris duonloketon kie duono de la veturilo povis stari leĝe kaj duono eksterleĝe. La urbo mem ne plaĉis al li. 'Senkaraktere', li verdiktis. La magazenoj estis banalaj, la domoj stereotipaj, la stratoj mallarĝaj kaj ŝajne ne eblis eskapi el prema bruta odoro kaj el "Muuuu, muuuu"-muĝado, kiu konstante fonis.
Li alvenis al ronda placeto sur kies akso verdigre fieris "Norberto Klakavip, poeto de kamparaj beloj, Miramont 1801-1868", kaj kiam li provis informiĝi pri la vojo policejen, la aknovizaĝa junulo al kiu li sin turnis aperis pli malvolonte senkonsila ol la centra statuo mem. Impresis, kvazaŭ li estus demandinta pri malicaj fantomoj.
Trovinte sian celon post longa klopodado, li ne brulis per fajra entuziasmo, kiam li vortigis sian peton al la loka policisto. Ties rigardo, kiam li prononcis "1952", igis la detektivon senti sin krimulo. Tamen, la lokano konsentis traserĉi. La arĥivaj raportoj rivelis neniun interesan fakton, nenion rilatan al ebla fiago de s-ro Jendrik: nur etajn ŝtelojn, akcidentojn, perdojn sen unco da mistero. Male, el la malnovaj hotelslipoj montriĝis ke Aleksandro Jendrik loĝis dum unu semajno en Hotelo Moderna en 1952. Sed pri tio, kion li faris tiuokaze, kompreble troviĝis nenia informo. Malgraŭ la duba esprimo de l' policisto, Jano decidis tien iri.

El: Johán Valano, *Ĉu li bremsis sufiĉe?*

Voorbeelduitwerking van de vorige vertaling
(november-december 1999)

Li havis ankoraŭ vivajn memorojn pri alia stultaĵo. Li estis invitita al la kristnaska arbo ĉe kuzo Breman. Sufiĉe sinjoreca kuzo, almenaŭ tiutempe. Tie oni havis pianon kaj la du kuzinoj lernis ĝin ludi helpe de speciala instruistino. En la tago post Kristnasko oni invitis amason da infanoj. Unue ili faris stultajn ludojn kiel garantiludo, kun tiuj teruraj kisoj, sed poste okazis loterio. Tiam li gajnis skatolon da koloraj kretoj. Kaj lia kuzo Adolfo, kiu frekventis liceon, forta knabo, tiu gajnis ŝvebturbon. Kaj – kiel li povis esti tiel senmezure stulta, li estis ankoraŭ tre malgranda, eĉ ne jam iradis al la baza lernejo – tiam li interŝanĝis kun Aldolfo kaj venis hejmen kun stulta ŝvebturbo, kies pendilo post du tagoj kompreneble rompiĝis, kaj tiam la turbo pro tiu stranga pinto estis eĉ ne normala turbo! Azene! Ĉar la koloraj kretoj estis tiuj aŭtentikaj dikaj tuboj, skatolo de minimume sesdek cendoj; tiel belajn pejzaĝojn li estus povinta fari. Li povus iri skizi en la laktukĝardeno, kie ofte sidis pentristoj. Kompreneble iu rimarkus lin kaj dirus: tion vi bone faras. Jen por vi, pli bona papero. Ĝin vi uzu. Akvo kun ondetoj, kun tiuj ombraj flankoj. La pentristo vokus alian por rigardi. Kie vi tion lernis? Nenie. – Vi mensogas. – Ne, mi nur desegnis blokojn kaj simile en la vespera lernejo kaj unu fojon kruĉon. – Vi ŝercas. – Sed fine ili devus kredi lin. Li rajtus provi iom pentri per la farbo de la unua ulo – ili simple ne povus kredi, ke li ankoraŭ neniam tenis penikon en la mano! Tiam li rajtus viziti la pentristojn hejme kaj tiel li bone progresis. Hejme oni pendigus kelkajn liajn pentraĵojn, subskribitajn per lia nomo; kaj kiu scias kion alportus la estonteco.

El: Theo Thijssen, *Kees de Jongen*
(*Kornelio la knabo*)

Successtory

Onze lezers herinneren zich ongetwijfeld onze oproep voor hulp aan Kosovaarse vluchtelingen in Bosnië, via de humanitaire organisatie *Espero* (Horizontaal, 1999/4, jul.-aug., p. 10). Uit het rapport van de organisatie halen we volgende informatie:

De aktie "1000 voedselpakketten" kreeg zo'n goede respons dat wij 1998 pakketten konden bezorgen. De bedeling gebeurde in overleg met het ministerie voor vluchtelingen en met de steun van de locale overheden van Sarajevo, Novi Grad en Hadzici.
Bij deze willen wij vooral de schenkers danken. Een even waardevolle bijdrage leverden anderen, bijvoorbeeld zij die onze teksten in hun eigen taal vertaalden en niet-Esperanto hulporganisaties voor ons project probeerden te winnen.
In Bosnië zelf kreeg de actie veel belangstelling. Het belangrijkste dagblad rapporteerde er verscheidene malen over terwijl de locale radio en televisie de verantwoordelijken van *Espero* interviewden. De actie is nog steeds niet afgelopen en reeds zijn wij met andere projecten bezig. Nog steeds zoeken wij Esperantosprekers die contact kunnen/willen opnemen met niet-Esperanto hulporganisaties.

Gedetailleerde informatie kan u vragen bij: *Organizo Espero,* M. Spahe, 10/II, 71000 Sarajevo, Bosnië-Hercegovina. Tel.: + 387 71 44 18 42, fax: + 387 71 44 18 43.

Met hun reactie op onze oproep bewijzen de Esperantogebruikers eens te meer dat zij niet voorbijgaan aan de ellende van de wereld. Niet alleen probeert Esperanto een alternatief te bieden voor "de politiek van de verschroeide aarde" door een nieuwe manier van communiceren aan te bieden, het wil ook meewerken om het leed dat die politiek veroorzaakt te lenigen door via de internationale contacten waarover het beschikt op te roepen tot en mee te werken aan echte wereldsolidariteit.

Culturele openheid wordt tegenwoordig als een goede eigenschap gewaardeerd en velen eigenen zich die ruimdenkendheid toe. Esperantogebruikers beweren traditioneel een ruimere kijk op andere culturen te hebben. Het is de moeite waard om ook eens in 't eigen hart te kijken. De onderstaande beschouwing van Leo de Haes uit De Morgen *(28 sept. 1999) kan daartoe de aanzet vormen.*

Intercultureel samenleven?

overdenk met Leo de Haes

Meer en meer hoor ik volgende redenering om me heen: allochtonen moeten zich aanpassen, anders wordt de multiculturele samenleving totaal onleefbaar. Ook vele progressieve dames en heren vinden dat. [...] Ze horen niet dat ze zichzelf tegenspreken. Een multiculturele samenleving blijft, tot nader order, een maatschappij waarin diverse culturen met eigen normen, rituelen en waarden naast elkaar leven, al dan niet in goede verstandhouding. Veel mensen die de term multiculturele samenleving in de mond nemen, willen echter precies het tegendeel. Ze vinden dat Marokkanen, Turken of Rwandezen zich moeten assimileren of [...] integreren. [...] Dat heeft weinig met multiculturaliteit te maken, maar alles met monocultuur. Het is zoiets als homofielen tolereren, op voorwaarde dat ze met een vrouw trouwen.

Let wel, de ene allochtoon is de andere niet. Een Amerikaan in de Brusselse rand is geen migrant en hoeft geen Nederlands te kennen. Blanken hoeven zich trouwens nooit en nergens aan te passen. [...]

[...] Tegen beter weten in denken velen echter dat ze de multiculturele samenleving dichterbij brengen als ze gezellig een kebabspiesje op een migrantenfeest eten en bij Oxfam Chileense wijn kopen. Maar dat is culinair toerisme op z'n smalst. [...]

Willen we eigenlijk wel een multiculturele samenleving? Ik ben bang van niet. Vele leveren er wel lippendienst aan, maar in hun hart kunnen ze moeilijk om met het totale anders-zijn.

Exclusief interview met juffrouw Lidia Zamenhof

De dochter van de stichter van het het Esperanto vertelt over de praktische waarde van een internationale taal.

door Carl Alpert

Lidia

ontmoeting met een ongewone gast

Zij werd niet officieel verwelkomd door de Joodse gemeenschappen van de verschillende steden die zij bezocht. En nochtans heeft ze in de laatste maanden in veel gemeenschappen behoorlijk wat tijd doorgebracht zonder dat de kranten van haar aanwezigheid op de hoogte waren. Wij hebben haar ontmoet en met haar gesproken.

Zij heet Lidia Zamenhof, dochter van Dr. Lazarus L. Zamenhof, ontwerper van het Esperanto, de internationale taal, en zelf vandaag de beste leraar van de taal die haar vader uitvond.

Juffrouw Zamenhof, die in Polen woont, en wier bezoek aan Amerika een reveil van de interesse voor het Esperanto veroorzaakt, besprak met ons de carrière van haar vader, de toepassing van het Esperanto in de Joodse kwestie, zijn plaats in Duitsland, zijn mogelijke waarde voor Palestina, en de bijzondere eigenschappen van deze taal.

Niet om talen te vervangen

Het moet worden opgemerkt dat het Esperanto niet de bedoeling heeft de nu gesproken nationale talen te vervangen. Het is een hulptaal die, als de wereld ze op haar ware waarde weet te schatten, alom zal worden aanvaard en gestudeerd samen met en naast andere talen.

Juffrouw Zamenhof sloeg een Esperantowoordenboek open en wees op een pagina.

"Deze pagina bevat de volledige grammatica van de taal," zei ze. Hierop staan alle regels, alle vervoegingen, alle verbuigingen, naamvallen, uitgangen en overeenkomsten, enz. Wanneer je deze pagina onder de knie hebt, beheers je de hele grammatica van het Esperanto."

Het is waar. Dr. Zamenhof heeft zijn taal op een wetenschappelijke en methodische wijze samengesteld. In tegenstelling tot andere talen, waarvan de grammaticaregels en de vele uitzonderingen op die regels zich ontwikkeld hebben door toeval, of door de grillen en nukken van de taalgebruikers, werd het Esperanto gebouwd naar de blauwdruk van een meester-taalkundige. Iedereen die Frans, Duits, of Latijn heeft geleerd, zal begrijpen wat dat betekent.

"Mijn vader werd opgevoed in Bialystok," gaat juffrouw Zamenhof voort. Daar hoorde hij zijn Joodse vrienden spreken in hun Babel van talen, Pools, Russisch, Jiddisch, Duits, Litouws. Het was daar dat de idee van het Esperanto bij hem opkwam.

Oorsponkelijk voor Joden

Dr. Zamenhof heeft ooit zelf in een interview geponeerd: "Ik kan je vertellen dat ik in eerste instantie in het belang van mijn geloofsgenoten deze taal heb uitgevonden. Ik zag hoe zij afgesneden waren van de rest van de wereld door een taal die zij enkel onder elkaar gebruiken en dan nog in een ongepolijste vorm. Ik zag hen opgesloten zitten in een getto en daardoor blootgesteld aan de verschrikkelijke vloek van nationalistische vijandigheid, en de muren van dat getto waren in grote mate opgebouwd uit dialecten. Dat dialect diende niet alleen om hen te vervreemden van de niet-Joodse wereld maar ook van hun geloofsgenoten in andere landen die wél de locale taal spreken en het Jiddisch niet begrijpen. Daardoor is de Jood afgesneden zowel van zijn mede-Jood als van zijn Christenbuur. Ik zag dat allemaal en het bepaalde de richting van mijn inspanningen."

We onderbreken in dit nummer even de geschiedenis van het Esperanto zoals die werd beschreven door Edmond Privat. Nadat Guido Cooreman uit Hasselt ons een artikel bezorgde waarin Esperanto en Zamenhof op een merkwaardige manier werden vermeld, slaagden wij erin de auteur te contacteren. Die zond ons een artikel uit 1938, het verslag over een interview met Lidia Zamenhof. U vindt hier de vertaling.

Vandaag wordt de taal die hij dus oorspronkelijk uitdacht voor het Joodse volk, gebruikt als één van de meest waardevolle actoren voor wereldvrede en wederzijds begrip. Zoals uit de bovenstaande beschrijving licht wordt begrepen, is ze gemakkelijk te leren. En toch is ze ondanks haar eenvoud een rijke taal die zich leent voor alle betekenisnuances, misschien zelfs wel meer dan andere talen.

Juffrouw Zamenhof vertelde ons dat je tegenwoordig in alle landen ter wereld groepen Esperantisten vindt. In de Verenigde Staten wint het Esperanto aan populariteit. Diverse middelbare scholen hebben het reeds aan hun keuzevakken toegevoegd, en hier in Massachussetts zal het Ministerie van Onderwijs twee deeltijdse Esperantocursussen inrichten in de herfst.

"Hebben Joden speciale belangstelling voor het Esperanto getoond," was onze voor de hand liggende vraag.

"In Polen, waar met eerbied naar de naam Zamenhof wordt opgezien, zijn grote aantallen van onze geloofsgenoten aanhanger geworden van de taal. Elders tonen zij evenveel belangstelling als hun buren," was haar antwoord.

Esperanto in Palestina

"Zijn er Esperantogroepen in Palestina?"

"Veel," antwoordde zij. "Esperanto kan echt veel doen om het Arabisch-Joodse probleem in het Heilig Land op te lossen. De Joden willen geen Arabisch leren, en de Arabieren geen Hebreeuws. Het is dus een perfecte mogelijkheid voor deze eenvoudige taal, die zo gemakkelijk geleerd en gebruikt kan worden door beide groepen als een hulptaal bij hun sociale en economische contacten."

"Maar is ze echt zo gemakkelijk te leren," vroegen wij ongelovig.

"Volgens de nieuwe Cseh-methode stelt een korte cursus van nauwelijks veertig uur een leerling in staat om de taal vloeiend te lezen, te schrijven en te spreken met het gemak van een oud-gediende," antwoordde zij.

Zij gaf ons een kort overzicht van de geschiedenis van het Esperanto. In 1887 publiceerde haar vader een klein, bescheiden boekje. "Internationale Taal", en verborg hij zijn identiteit achter de naam Dr. Esperanto, wat in de nieuwe taal wil zeggen Dr. Hoopvol. Stilaan werd deze naam ook de naam van de taal. In 1905 werd in Frankrijk het eerste Esperanto Wereldcongres gehouden en afgevaardigden uit alle delen van de wereld, van de meest uiteenlopende nationaliteiten kwamen samen en discussieerden met elkaar met gemak en perfect begrip.

Dr. Zamenhof stierf in 1917. Misschien heeft de oorlog zijn hart gebroken, want hij had gehoopt dat het Esperanto het voertuig voor wereldvrede zou worden. Ondanks het huidige conflict en de dreiging van een nieuwe wereldoorlog kijken zijn aanhangers nog altijd uit naar de dag dat het Esperanto algemeen aanvaard zal zijn en zal helpen om internationale misverstanden te voorkomen.

Verbannen uit Duitsland

Ons werd verteld, dat de Semitische oorspong van de uitvinder van de taal haar tot een taboe maakte in Duitsland. Maar ze bloeide in vele anderen landen van Europa.

Mensen leren Esperanto voor tal van redenen. Sommigen verwerven de taal vooral om te kunnen corresponderen met mensen in andere delen van de wereld en vreemde postzegels aan hun collectie te kunnen toevoegen, gaf juffrouw Zamenhof toe. De grote meerderheid van Esperantisten zijn idealisten die de taal zien als een medium om broederschap en begrip tot stand te brengen.

Vele internationale huizen hebben, nadat ze kennis hadden gemaakt met de taal, hun bedienden in de taal onderwezen en verscheidene banken in New York gebruiken Esperanto in hun commerciële contacten met het buitenland.

Esperanto is officieel erkend door de Volkenbond en wordt gebruikt tijdens

Protest

In oktober 1999 kregen Esperanto-verenigingen in verschillende landen een soort kettingbrief, verzonden in Hong Kong, waarin geprotesteerd werd tegen het organiseren van het wereldcongres in Tel-Aviv. UEA vraagt dat wie een dergelijke brief ontvangen heeft, deze (inclusief omslag) zou bezorgen aan UEA, om te helpen de auteur ervan te achterhalen. De enige nuttige reactie is er zich voor in te zetten dat zoveel mogelijk personen aan dit congres deelnemen.

(Persmededeling UEA, 20.10.1999)

vele van de commissievergaderingen.

"Het is niet erg populair bij diplomaten," glimlachte juffrouw Zamenhof. "In het Esperanto heeft elk woord een zeer preciese betekenis. Dat maakt het moeilijk om verdragen met een dubbelzinnige betekenis op te stellen. In 't Esperanto kan je niet dubbelzinnig zijn."

Perfecte regels

Er zijn vrijwel geen aanpassingen aan de taal gebeurd, sinds het voor het eerst door Dr. Zamenhof aan de wereld werd voorgesteld. Zijn oorsponkelijke regels waren zo perfect dat zij toepasbaar bleken op elk gebruik en elke grammaticale constructie. Toch bestaat er een internationale raad die de ontwikkeling van de taal begeleidt en nieuwe woorden toevoegt als dat nodig blijkt. Dit alles gebeurt echter in overeenstemming met de regels en zonder een uitzondering op een regel toe te staan.

Esperanto is samengesteld uit stammen van de belangrijkste Europese talen. Een ingenieus systeem van voor- en achtervoegsels stelt de esperantist in staat naarmate hij vordert nieuwe woorden te maken, in overeenstemming met de regels.

Opgezet door een Jood, blijkt Esperanto, de internationale taal, een waardevolle bijdrage te leveren aan het streven van de mens naar een betere wereld. We doken in ons pas aangeschafte Esperantowoordenboek en wrochten het volgende:

"F-ino Zamenhof, filino de Dr. Zamenhof, kiu inventis la lingvon Esperantan, estas nun la plej granda instruino de la lingva," (sic) wat als onze grammatica correct is, wil zeggen: "Juffrouw Zamenhof, dochter van Dr. Zamenhof, die het Esperanto uitvond, is vandaag de beste leraar van de taal." Gemakkelijk, niet?

Bonshance estas facila sufiche ech por mi lerni. (sic)

Oproep

Word afgevaardigde van UEA

Het net van afgevaardigden van UEA (de Esperanto Wereldvereniging) is enig in de wereld. Via dit net is het mogelijk Esperantosprekers te vinden in alle grote steden en tal van andere plaatsen in 70 landen van de wereld. Zij verstrekken informatie en geven concrete hulp bij reizen. Het is daarom uiterst belangrijk dat net zo fijnmazig mogelijk te maken.

De afgevaardigde van UEA heeft drie belangrijke taken: vertegenwoordigen, werven en dienen.

Vertegenwoordigen houdt in dat men zich tot de afgevaardigde kan wenden voor informatie over UEA en de Esperantobeweging in het algemeen. In de telefoongids is het telefoonnummer van de afgevaardigde te vinden onder "Esperanto". De vertegenwoordiger heeft up-to-date informatiemateriaal ter beschikking: werffolders in de locale taal, Esperantodocumenten, weggeefexemplaren van *Esperanto* en andere UEA-uitgaven. Hij of zij verstrekt informatie over lopende cursussen en over geschikte leerboeken. Hij/zij beschikt ook over aanmeldingsformulieren voor allerlei samenkomsten. De afgevaardigde heeft echter niet het recht op te treden of overeenkomsten af te sluiten in naam van UEA.

Werven betekent de locale Esperantosprekers aanspreken om hen te overtuigen ook individueel lid te worden van de Esperanto Wereldvereniging en zich te abonneren op *Esperanto*. Dit kan gebeuren tijdens locale bijeenkomsten, of zelfs telefonisch. Informatiemateriaal kan door het hoofdkantoor worden bezorgd.

Dienen is een veelzijdige bezigheid. Op de eerste plaats is het informatie verstrekken aan andere leden die erom vragen of hen bijstaan tijdens een bezoek. Dit laatste betekent niet dat de afgevaardigde persoonlijk de gast moet gaan opvangen. Omdat het Esperanto precies de bedoeling heeft om het taalprobleem te ondervangen voor die mensen die de locale taal niet spreken, is directe hulp echter wel aangewezen. De afgevaardigde kan daarvoor een beroep doen op de hulp van andere locale Esperantogebruikers inroepen. Correspondentie-aanvragen behoren niet tot het werk van de afgevaardigde. Daarvoor is de speciale dienst *Koresponda Servo Mondskala*. Wel betekent het dat de afgevaardigde actief mogelijkheden zoekt om het nut van het Esperanto te illustreren. Vooral ongewone diensten of het helpen bij het verkrijgen van moeilijk bereikbare informatie is geschikt om buitenstaanders van het nut van het Esperanto te overtuigen. Daarover ook wil de locale pers wel eens rapporteren.

Naast de hoofdafgevaardigde, locale afgevaardigde en de adjunctafgevaardigde is er ook nood aan een afgevaardigde voor jongeren en aan afgevaardigden voor diverse beroeps- of opleidingsgroepen.

Ben je geïnteresseerd en gemotiveerd om afgevaardigde van UEA te worden, vraag dan een aanmeldingsformulier aan bij UEA of bij FEL. Opgelet: enkel individuele leden komen in aanmerking!

Quo vadis – Kien vi?

2000

2000

Niemand is sant in eigen land, dat geldt a fortiori voor de Esperantospreker. De plaats waar je het minst met die taal kan aanvangen, is je eigen land om de simpele reden dat iedereen je moedertaal verstaat. Zijn wij Vlamingen even gelukzakken. Als inwoner van één van de kleinere taalgebieden hoeven wij ons niet zover te verplaatsen, vooraleer wij onze taalkennis echt nuttig kunnen toepassen. Neen, wees dan maar een Braziliaan, je moet verduiveld de halve wereld oversteken voor je iemand ontmoet met wie echt Esperanto moet spreken.

Toch willen we voor onze toeristische rubriek in eigen land beginnen. Nieuwe taalgebruikers staan soms een beetje huiverig om meteen onder de koude taaldouche van internationale ontmoetingen te stappen. Toch zal elke taalleraar en elke taalschool vol overtuiging beweren dat "een taalbad" de beste weg is naar een gedegen taalbeheersing.

Maar goed, wat is er in de directe omgeving te vinden? Van *9 tot 12 juni* 2000 (ja, ja!) houden de Nederlandse en Vlaamse Esperantojongeren hun weekend in Hoeven (NL). Info krijg je van Fabien van Mook, Molenstraat 4c, NL-5701 KG Helmond (E-mail: nej@dds.nl), of bij Lode Van de Velde, p.a. Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen. (E-mail: lode@fel.esperanto.be)

In België, maar reeds in een ander taalgebied, is er op *25 juni* de picknick van APE in Mariembourg. Info bij Marcel Delforge, 16 rue des Glacières, B-6001 Charleroi.

Mogelijkheden om een begeleid taalbad te nemen – tijdens een taalstage – zijn er in overvloed, maar je moet wel iets verder weg. We geven een lijstje van plaatsen waar je heen kan: *15 tot 19 feb.:* initiatie- en praktijklessen Esperanto, Kvinpetalo, Bouresse, Frankrijk; *22 tot 26 feb.:* voorbereiding op het officiële examen (kapableco = gevorderde kennis), eveneens in Kvinpetalo, Bouresse, Frankrijk; *4 en 5 maart:* Esperantostage in Nantes, Frankrijk; *18 tot 22 april:* praktijklessen, Kvinpetalo, Bouresse, Frankrijk; *10 tot 12 mei:* Esperantostage in Préfailles, Frankrijk; *3 tot 7 juli:* Esperanto Zomercursus in het Ortodox Klooster van Valamo, Finland; *23 juli tot 1 aug.:* Internationale Zomercursus in Lesjöffors, Zweden; *8 tot 13 aug.:* Esperantocursussen op diverse niveaus in Kultura Centro Esperantista, in La Chaud-de-Fonds, Zwitserland.

Een Esperanto-taalschool met naam is de Internationale Zomerschool in Barlaston. Zij viert van *18 tot 20 augustus* haar 40jarig bestaan. In ons volgende nummer proberen we meer informatie over het programma te verschaffen, maar voor wie dit centrum van Esperantocultuur eens wil bezoeken, is dit een uitgelezen gelegenheid. Hij/zij kan zich daarom misschien best nu al aanmelden.

Je kan ook cultuur gaan beleven of wetenschap gaan beoefenen. Voor dat laatste kunnen we ook in eigen land beginnen. Van *2 tot 7 juli* organiseert het Comité Jean Pain in Londerzeel een internationale studieweek rond het composteren van organisch afval. Deze studieweek staat open voor iedereen die zich actief met het probleem bezighoudt. In het programma van de studieweek is een Esperantocursus voorzien. De deelnameprijs: 1000,– BEF (ong. 25,– EUR).

Elders vinden we volgende studiesessies: Pedagogie (*11-15 april,* Bouresse, Frankrijk); stichtingssessie van AIS in Mexico (*21-23 april*); studiedag voor Esperantoleraren (*22 april,* Campo Grande, Brazilië); eerste ontmoeting van Interkulturoklassen (*28-30 april,* Krakow, Polen); Botanica, studie van de locale plantengroei (*1-4 juni,* Kvinpetalo, Bouresse, Frankrijk); 22ste studiesessie van AIS (*11-15 juni,* Hadec Králové, Tsjechië); 3de Ontmoeting over Esperanto als werktaal op het terrein van gezondheid (*22-25 juni,* Riberaõ Preto, Brazilië); Archeologisch veldwerk (*10-17 juli,* Toulouse, Frankrijk).

Ook de cultuur is niet van de lucht: Ni festivalu! in Barlaston, Groot-Brittannië (*21-23 jan.*); Ek gaja krokodilo, *4-9 maart* in Naberehnyje Ĉelny (Tatarstan, Rusland); Aroma Jalto 2000 (*1-9 mei,* Kiev, Oekraïne); Kultura Arta Festivalo (*5-9 juli,* in Toulouse, Frankrijk); 4de Festival van de Videofilm (*8 juli,* Maribor, Slovenië); 7de Cultureel Esperantofestival (*17-23 juli,* Helsinki, Finland); 3de Europees Esperantofestival (*17-22 aug.,* Budapest, Hongarije).

Laat ons het hierbij houden. Keuze te over. Misschien zijn sommige bestemmingen te ver weg, maar bedenk dat je ze kunt integreren in een langere vakantie.

Nog een laatste herinnering: van *28 april tot 1 mei:* Europees Esperantocongres in Oostende. In een ontmoeting met Europarlementairen kunnen we tonen hoe Esperanto internationaal functioneert.

Nieuwsbrief

Zoekt U informatie over Esperanto?

Vlaamse Esperantobond
Frankrijklei 140 – B-2000 Antwerpen

Tel.: (03) 234 34 00 E-adres: horizontaal@fel.esperanto.be
Fax.: (03) 233 54 33 http://www.esperanto.be

Taalproblematiek

Weinig Latijn in de kerk...

In de Europese bisschoppensynode die in oktober 1999 te Rome plaatsvond, was er voor het eerst geen Latijnse taalgroep. Slechts een klein aantal synodevaders, o.m. de aartsbisschop van Riga en de Vlaming Jan Schotte, gebruiken deze taal nog. Opmerking van de paus: "Arme Latijnse taal! Riga blijkt haar laatste toevluchtsoord te zijn."

(*De Standaard,* 12.10.1999)

.. maar het communicatieprobleem wordt bespreekbaar.

Vroeger vermeed men discussies over de interne communicatie binnen de kerk liever, maar tijdens de volgende Katholiekenbijeenkomst in Hamburg (31 mei/4 juni 2000) zal het een belangrijk onderwerp zijn. Ook de mogelijkheden van het Esperanto zullen er besproken worden. (UlrichMatthias, via Ret-Info)

Exportpromotie

"Een intensieve taalcursus aan de universiteit in Vilnjoes was mijn eerste job. Na twee weken kende ik voldoende om aan de telefoon te zeggen dat ik op zoek was naar iemand die Engels kon praten. Momenteel versta ik ongeveer vijftig procent van een conversatie in het Litouws." (Veerle De Leeuw, vertegenwoordiger voor Export Vlaanderen in de Baltische Republieken, *Job@,* 30.10.1999)

Malta

"Mijn Maltees moet een officiële EU-taal worden" eist president de Marco – alhoewel Engels de bestuurstaal van de eilanden is. Het zou de eerste semitische taal zijn in de talenpotpourri van de Europese Unie. (*Der Spiegel,* 44/1999, over de mogelijke toetreding van Malta tot de EU)

Technische normen

"Tot nu toe zijn de technische normen [omzetting van de Europese richtlijn] nog steeds niet verkrijgbaar in het Nederlands. Daarbovenop is men in Nederland aan het vertalen uit de Engelse versie en in België uit de Franse, waarbij alsmaar meer verschillen aan het licht komen..." (Liftenfabrikant Coopman, *Krant van West-Vlaanderen,* 29.10.1999)

Eurokorps

De vijf landen die het Eurokorps vormen (Duitsland, België, Spanje, Frankrijk, Luxemburg) hebben de knoop doorgehakt: het Engels wordt de operationele taal van het korps voor operaties en oefeningen. (*De Standaard,* 24.11.1999)

Octrooien moeten vertaald worden

Een Europees octrooi kan volledig zonder rechtsgevolgen blijven in een lidstaat van de EU, indien het niet is vertaald in de officiële taal van die staat. Zo besliste het Europese Hof van Justitie op 21.9.1999 in een zaak van het Duitse BASF.

(*Europa zonder Grenzen,* nov.-dec. 1999)

Esperanto

Persmededelingen van UEA

UEA, de Esperanto-Wereldvereniging, verspreidt regelmatig persmededelingen via e-mail. Het is mogelijk zich op deze mededelingen te abonneren via de website van UEA: www.uea.org. Een gedeelte wordt ook in het Engels en het Frans vertaald. Een abonnement op deze versies kan via www.egroups.com/group/esperantonews/ of www.egroups.com/group/esperantonouv/.

Esperanto in Iraanse universiteiten

Voor de vierde opeenvolgende keer worden aan de Faculteit Wiskunde van de Ferdosi-Universiteit Esperanto-cursussen op verschillende niveaus gegeven. Een basiscursus is gestart aan de Faculteit Landbouw. Een andere basiscursus wordt gegeven aan de Faculteit Wetenschappen van de Azad-Universiteit.

(keyhan@esperanto.org, Ret-Info)

Discussielijst voor Cseh-lesgevers

De Cseh-methode is een beproefde wijze om Esperanto te leren. Om aan lesgevers de mogelijkheid te bieden gemakkelijk ervaringen uit te wisselen, werd een elektronische discussielijst opgezet. Aansluiten kan op http//www.onelist.com/subscribe/cseh of door een bericht te sturen aan <cseh-subscribe@onelist.com>. (rresende@brnet.com.br)

Esperantologio – Esperanto Studies

Onlangs verscheen het eerste nummer van een nieuw tijdschrift over Esperanto. De gedrukte versie kost 22,– EUR, te bestellen bij <bambu@mailroom.com>. De elektronische versie is te bekijken op http//www.math.uu.se/esperanto/ees1.html, in PS, DVI en PDF-formaat. (Ret-Info)

De teksten met de gegevens over de programma's van de clubs moeten op de redactie toekomen vóór 1 februari 2000. Laattijdige programmawijzigingen kunnen naar de redactie worden gestuurd en worden op de INFOpagina opgeslagen, zodat men via de computer het juiste programma kan opvragen. De publicatie van redactionele teksten is gratis. Voor advertenties raadplege men het Esperantocentrum te Antwerpen.

Voor een tot op het laatste ogenblik actueel programma van de Vlaamse Esperantoclubs, raadpleeg INTERNET, http://www.esperanto.be/fel/nl/grupoj.html

AALST

La Pioniro

De vergaderingen hebben plaats in het Cultureel Centrum "De Werf", (lokaal 3), Molenstraat, Aalst. De avonden beginnen om 20.00 uur. Inlichtingen bij Hugo Dossche, Asserendries, 103, 9300 Aalst, tel.: (053) 70 17 89.

ANTWERPEN

La Verda Stelo

Alle programma's hebben plaats in het Esperantohuis, Frankrijklei 140, 2000 Antwerpen, in het clublokaal op de eerste verdieping. De clubavond begint om 20.00 uur. Het clublokaal is toegankelijk vanaf 18.30 uur.

vrijdag 7 jan.: Driekoningenviering: een feestelijk begin. Wij hopen daarbij ook op het bezoek van enkele buitenlandse gasten.

vrijdag 14 jan.: Lezing door dokter Roberto Cutino (Cuba). (Indien Roberto Cutino onverhoopt niet aanwezig kan zijn, zullen Ivo en Clara Durwael-Claes spreken over hun reis in Portugal. In het andere geval brengen zij hun reisverslag op 17 maart.

vrijdag 21 jan.: Jaarvergadering met een recordaantal jubilarissen.

vrijdag 28 jan.: Ed Borsboom (NL) spreekt over het Esperantogeld: speso en stelo.

vrijdag 4 feb.: De nieuwe bestuursgroep van La Verda Stelo stelt zichzelf en zijn programma voor.

vrijdag 11 feb.: Neven Kovacic (HR-BE) start, na zijn interessante inleiding in november, een driedelige reeks over geheime genootschappen. Deel 1: Geheime genootschappen in de primitieve gemeenschappen en de Oudheid.

vrijdag 18 feb.: Nikola Rasic (HR, NL), verantwoordelijke in het hoofdkantoor van UEA voor de organisatie van de Esperanto Wereldcongressen, stelt het volgende wereldcongres in Tel-Aviv voor.

vrijdag 25 feb.: 19.00 uur. Vandaag beginnen we een uurtje vroeger maar we kunnen thuis het avondmaal overslaan. Jorg De Mulder geeft een praktische demonstratie vegetarisch koken. Inschrijven tot woensdag 26 januari op nr. 234 34 00. Deelname in de kosten: 350,– BEF.

vrijdag 3 maart: Arbeidsgeneesheer Ward Kusters stelt de vraag "Is werken gezond?"

vrijdag 10 maart: Het programma is nog niet ingevuld.

vrijdag 17 maart: Ivo en Clara Durwael-Claes brengen verslag uit over hun reis naar Portugal.

vrijdag 24 maart: Het programma is nog niet ingevuld.

vrijdag 31 maart: Dirk De Weerdt en Iwona Kocieba: Het Esperantohuis voor kinderen...

BRUGGE

Paco kaj Justeco

Indien niet anders vermeld, hebben onze bijeenkomsten plaats in Hof van Watervliet, Oude Burg 27, 8000 Brugge. De vaste bijeenkomst valt op de 2de donderdag van de maand en begint om 19.30 u. Speciale bijeenkomsten worden afzonderlijk aangekondigd. Inlichtingen: dhr. G. Maertens, tel.: (050) 35 49 35.

donderdag 13 jan.: Filosofisch kwartiertje – daarna, vertaling van de legende van het kantklossen, door Johan Van Eenoo.

donderdag 10 feb.: Filosofisch kwartiertje – daarna, China en het Esperanto, door Philippe De Vos.

BRUSSEL

Esperantista Brusela Grupo

Ook in Brussel komen Esperantosprekers geregeld samen, zowel Nederlands- als Franstaligen. Onder hen zijn er ook enkele Europese ambtenaren, zodat wie echt een beeld van de mogelijkheden van de internationale taal wil krijgen, daar eens een kijkje moet gaan nemen. Het programma van de club wordt maandelijks vastgesteld en het is niet altijd mogelijk een uitgebreid overzicht in Horizontaal te publiceren. Wekelijkse samenkomst op woensdag van 18.30 tot 20.00 uur, Wetenschapstraat 29, (metro Kunst/Wet). Voor inlichtingen over het programma kan je terecht bij Hélène Falk, Eikenlaan 7, 1640 Sint-Genesius-Rode, tel.: (02) 358 42 14.

GENT

La Progreso

Iedere 4de vrijdag van de maand clubvergadering in ons lokaal "La Progreso", Peter Benoitlaan 117, 9050 Gentbrugge, tel.: (09) 230 16 77. De bijeenkomst begint om 20.00 uur. Inlichtingen bij Katja Lödör, tel. (09) 230 16 77 of (09) 221 10 02.

vrijdag 28 jan.: Jaarvergadering met gezellig etentje. Johan Van Eeno verzorgt de muzikale omlijsting. Deze bijeenkomst gaat niet door in ons clublokaal, maar in "De Bergstraat", Hundelgemse Steenweg 262, 9820 Merelbeke.

vrijdag 25 feb.: Lode Van de Velde vertelt over "Twee jaren in Japan". Indien die dag onze verwachte Cubaanse gast aanwezig is, wordt dit programmapunt naar een latere datum verschoven.

vrijdag 3 maart tot zondag 5 maart: deelname aan de Educa-beurs met informatiestand en workshop

dinsdag 14 maart: start van de nieuwe intensieve avondcursus. De lessen worden gegeven in de Volkshogeschool, Bargiekaai 1, te Gent, van 19.00 tot 20.45 uur.

HASSELT

Esperanto-klubo Hasselt

We vergaderen tweemaal per maand op dinsdag van 20.00 tot 22.00 uur in het CC van Hasselt. De eerste vergadering van de maand is er een programma, tijdens de tweede leidt Jan Bovendeerd een cursus "Spreken in Esperanto". Inlichtingen: Marcel Aerts, tel.: (011) 72 00 75.

dinsdag 4 jan.: Voordracht door Dhr. Albert Claesen over het gebruik van Esperanto-kapjesletters.

dinsdag 18 jan.: Algemene ledenvergadering met bestuursverkiezing.

dinsdag 1 feb.: "Esperantaj rakontoj" door Dhr. Jan Doumen.

dinsdag 15 feb.: "Dialogen in Esperanto" door Dhr. Jan Bovendeerd.

KALMTHOUT

La Erikejo

De 3de donderdag van de maand om 20.00 uur in restaurant Cambuus, Heidestatieplein 10, 2920 Kalmthout, tel. (03) 666 42 58. Inlichtingen: Wim De Smet, Hertendreef 12, 2920 Kalmthout, tel.: (03) 666 99 49.

donderdag 20 jan.: Jaarvergadering. Daarna vertelt elke aanwezige hoe hij/zij de overgang van 1999 naar 2000 heeft beleefd en wat hij/zij van het jaar 2000 verwacht.

donderdag 17 feb.: Informatie over het Europees Esperantocongres in Oostende in april 2000 en over het 85ste Esperanto Wereldcongres in Tel Aviv (Israël) in augustus 2000.

KAPELLE

Esperanto-Grupo "Meza Zelando"

Omdat wij niet over een vast lokaal beschikken, worden we telkens bij een ander clublid te gast ontvangen. Onze avonden, gewoonlijk de laatste vrijdag van de maand, beginnen om 19.30 uur. Inlichtingen over het programma en de plaats van samenkomst bij Sally en Dies Krombeen, tel.: (0113) 34 15 63 of bij afwezigheid bij Rie en Kees Dentz, tel.: (0118) 61 48 34.

KORTRIJK - ROESELARE - TIELT

Koninklijke Esperantogroep La Konkordo

De stadsbibliotheek van Kortrijk beschikt over een uitgebreid Esperantofonds. Er is gelegenheid dit fonds te bezoeken na afspraak met Jean-Pierre Allewaert, tel.: (056) 20 07 96. Clubavonden vinden plaats op de 4de maandag van de maand om 19.30 uur in CC Oude Dekenij, Sint-Maartenskerkhof, 8500 Kortrijk. Voor inlichtingen: Jean-Pierre Allewaert, Tarwelaan 10, 8500 Kortrijk, tel.: (056) 20 07 96 / Piet Glorieux, Werkenstraat 56, 8610 Werken, tel.: (051) 56 90 30.

maandag 24 jan.: Steeds meer Esperantosprekers zijn ook PC-gebruiker. Maar wat is nu de meest gebruikelijke vertaling van termen als bestand, map, opslaan, enz. Piet Glorieux grasduinde voor ons in het *Komputada leksikono* van Sergej Pokrovskij en meldt de stand van zaken.

maandag, 28 feb.: Hugo Rau heeft het over A.J. Witteryck, een drukker uit Brugge, één van de pioniers van de Vlaamse/Belgische Esperantobeweging. Hij had o.a. contacten met Zamenhof en Theophile Cart en leverde verdienstelijk werk als uitgever van Esperantoliteratuur.

LEUVEN

Esperanto 3000

Wij leven mee met de studenten, ons seizoen loopt van september tot juni. De woensdagavond is onze vaste avond: "Laborvespero" op de 1ste en 3de woensdag; op de 2de woensdag van de maand ons speciaal programma tijdens VESPERO 3000. Start om 19.30 uur in het Cultureel Centrum, Romaanse Poort, Brusselsestraat 63 (bij het ziekenhuis).

woensdag 5 jan.: Beginnerscursus. Werkvergadering 3000.

woensdag 12 jan.: Beginnerscursus. Tijdens de Vespero 3000: Lezing over Buddha door Hélène Van der Steen.

woensdag 19 jan.: Beginnerscursus. Werkvergadering 3000.

woensdag 26 jan.: Beginnerscursus.

woensdag 2 feb.: Beginnerscursus. Werkvergadering 3000.

woensdag 9 feb.: Beginnerscursus. Het onderwerp van de Vespero 3000 wordt later meegedeeld.

woensdag 16 feb.: Beginnerscursus.

zaterdag 19 feb.: Dag van de internationale vriendschap: het programma vind je op p. 10 van dit nummer.

woensdag 23 feb.: Beginnerscursus.

LONDERZEEL

Informatie en contact: Frederik Vanden Brande, Hof ter Winkelen, Holle Eikstraat 25, 1840 Londerzeel. Tel.: (052) 30 01 66, fax: (052) 30 53 65.

Elke dinsdagavond van 19.00 tot 21.00 uur en elke vrijdagavond van 20.00 tot 22.00 uur beginnerscursus in het cultuurhuis "Gerard Walschap" in Londerzeel.

Elke maandagavond van 20.00 tot 22.00 uur: vervolgcursus.

OOSTENDE

La Konko

De vergaderingen gebeuren in de voormalige stadsschool "Vercamer", Northlaan 14, Oostende-Mariakerke. Inlichtingen bij dhr. Marc Cuffez, tel. 0477/58 42 11 (GSM) of bij Raymond Wylleman, tel.: (059) 50 27 08.

woensdag 5 jan.: Lezing, op naar de 21ste eeuw (met etentje).
maandag 10 jan.: leesnamiddag
woensdag 19 jan.: gespreksavond
maandag 24 jan.: leesnamiddag
woensdag 2 feb.: gespreksavond
maandag 7 feb.: leesnamiddag
woensdag 16 feb.: gespreksavond
maandag 21 feb.: leesnamiddag
woensdag 1 maart.: gespreksavond
maandag 6 maart: lesnamiddag

TIENEN

La Hirundo

Alle vaste activiteiten van de club vinden plaats in de Donystraat 8 te 3300 Tienen (stadsplan op verzoek). Laatste maandag van de maand is er clubavond (Vespero); Cseh-cursus (directe methode) van begin oktober tot begin mei (± 50 uur) in de avondschool van het Provinciaal Instituut voor Secundair Onderwijs, elke dinsdagavond van 19.00 tot 21.00 uur. (± 1,– EUR per lesuur!) De club telt een 70tal leden uit Vlaanderen en Wallonië, onder wie een aantal scouts. Om de twee jaar: weekendexcursie naar buitenlandse Esperantosprekers. Alle binnen- en buitenlandse Esperantosprekers zijn van harte welkom.

Voor alle info: Bert Boon, Merelhof 8, 3300 Tienen. Tel.: (016) 81 52 46 – Fax: (016) 81 10 96.

ROTTERDAM

Merkurio

Wij komen samen op de eerste en derde woensdag van de maand – uitgezonderd in juli en augustus – in het Centra Oficejo, Nieuwe Binnenweg 176, Rotterdam. We beginnen om 19.45 u. Gasten zijn altijd welkom.

woensdag 5 jan.: Sija van Wijngaarden toont dia's.

woensdag 19 jan.: Rob Moerbeek stelt enkele werken uit de Esperantoliteratuur voor.

Amikaro

Deze club komt éénmaal om de drie weken op woensdagnamiddag (14.00 u.) samen in het wijkgebouw Larenkamp, de Jaagkorf, Slinge 303, Rotterdam-Zuidwijk. Inlichtingen bij mevr. Quispel, tel.: (010) 419 82 01.

Contactadressen van Esperantoclubs in Vlaanderen en Nederland

AALST *La Pioniro*, H. Dossche, Asserendries 103, B-9300 Aalst, tel.: (053) 70 17 89.

ALKMAAR Hans ten Hagen, Middenweg 587, NL-1704 BH Heerhugowaard, tel.: (072) 571 79 18.

ALMELO G.C.A.M. Dercks, Ootmarsumsestraat 47, NL-7607 AX Almelo, tel.: (0546) 819403.

ANTWERPEN *La Verda Stelo*, p/a Frankrijklei 140, B-2000 Antwerpen, tel.: (03) 234 34 00.

BEVERWIJK *Stelrondo* Rob Moerbeek, Zwaansmeerstraat 48, NL-1946 AE Beverwijk, tel.: (0251) 23 10 79.

BRUGGE *Paco kaj justeco* G. Maertens, Prins Leopoldstraat 51, B-8310, St.-Kruis-Brugge, tel.: (050) 35 49 35. E-post: gmae@xs4all.be

BRUSSEL H. Falck, Eikenlaan 7, B-1640 St.-Genesius-Rode, tel.: (02) 358 42 14.

DEN HAAG *Internationaal Esperanto-Instituut (IEI)* Riouwstraat 172, NL-2585 HW Den Haag, tel.: (070) 355 66 77. — (TANEF) G. van der Horst, Hengelolaan 1158, NL-2544 GT Den Haag, tel.: (070) 366 65 47. E-post: gvdhorst@xs4all.nl.

DEN HELDER Esperanto-klubo Den Helder, Postbus 140, NL-1780 AC Den Helder.

DEURNE (TANEF) E. Spitaels, tel.: (03) 658 74 20.

DEVENTER J.S. Douma, Rembrandtkade 177, NL-7412 HL Deventer, tel.: (0570) 61 83 04.

EINDHOVEN R. Bossong, Floraplein 23, NL-5644 JS Eindhoven, tel.: (040) 211 41 62.

ENSCHEDE (NEJ-sekcio) De Vluchtestraat 1-402, NL-7423 BE Enschede, tel. (053) 433 26 40.

GENK W. Minnen, Loskaaistraat 6, B-3600 Genk, tel.: (089) 35 07 13.

GENT *La Progreso* Katja Lödör, Peter Benoitlaan 117, B-9050 Gentbrugge, tel.: (09) 230 16 77.

GRONINGEN Esperantocentrum, T.W.S. Mansholtstraat 25, NL-9728 MC Groningen. tel.: (050) 527 45 72 of (059) 849 14 88 — *Esperanto-Nederland* Arubastraat 12, NL-9715 RW Groningen, tel.: (050) 577 59 54. E-post: espned@esperanto.nu.

HAARLEM-HEEMSTEDE *Komprenado faras pacon* C. Duivenvoorden-Kors, Kamerlingh Onnesstraat 40, NL-2014 EM Haarlem, tel.: (023) 524 57 13.

HASSELT A. Claessen, Zonnebloemstraat 13, B-3590 Diepenbeek, tel.: (011) 72.60.65. E-post: albert.claesen @pandora.be. – M. Aerts, Lazarijstraat 122, B-3500 Hasselt, tel.: (011) 72 00 75. E-post: marcel.aerts1@ pandora.be.

HELMOND Toine Gremmen, Nassaustraat 3, 5707 HL Helmond, tel.: (0492) 54 44 72.

'S HERTOGENBOSCH S. Bosga, Rijzertlaan 46, postbus 2141, 5202 CC 's Hertogenbosch.

HILVERSUM A.J. Middelkoop, Jonkerweg 11, NL-1217 PL Hilversum, tel.: (035) 624 33 20.

HOUTHALEN Alfons Lijnen, Grote Baan 156, B-3530 Houthalen, tel.: (011) 52 20 74.

KALMTHOUT *La Erikejo* W. De Smet, Hertendreef 12, B-2920 Kalmthout, tel.: (03) 666 99 49.

KAPELLE *Zelanda Esperanto-grupo* Sally en Dies Krombeen, Vijverstraat 3, NL-4421 AW Kapelle, tel.: (0113) 34 15 63 of (0118) 61 48 34.

KORTRIJK *La Konkordo* P. Glorieux, Werkenstraat 56, 8610 Werken, tel.: (051) 56 90 30 E-post: piet.glorieux@ ping.be — Jean-Pierre Allewaert, Tarwelaan 10, 8500 Kortrijk, tel.: (056) 20 07 96.

LEUVEN *Esperanto 3000* R. Goris, Rue Ménadastraat 44, 1320 Hamme-Mille, tel.: (010) 86 01 12. E-post: r.goris@planetinternet.be

LONDERZEEL Frederik Van den Brande, Hof ter Winkelen, Holle Eikstraat 25, 1840 Londerzeel. Tel.: (052) 30 01 66, fax: (052) 30 53 65. E-post: comite.jean. pain@skynet.be.

MIDDELBURG zie KAPELLE

OOSTENDE *La Konko* Marc Cuffez, Elisabethlaan 295, B-8400 Oostende, tel.: 0477/58 42 11 (GSM). – Raymond Wylleman, tel.: (059) 50 27 08.

PEER H. Schutters, Panhovenstraat 10, B-3930 Peer, tel.: 011 63 55 92. E-post: henri.schutters@skynet.be

ROESELARE zie KORTRIJK

ROTTERDAM J. Quispel, Maarland 4, NL-3075 JV Rotterdam, tel.: (010) 419 82 01. — *Merkurio* P. Schuil, Viskaarweg 145, NL-3192 DM Hoogvliet, tel.: (010) 416 14 49.

TERNEUZEN *Zeland-Flandruja Esperanto-Grupo* J. den Toonder, Axelsestraat 6, 4537 AJ Terneuzen.

TIELT zie KORTRIJK

TIENEN B. Boon, Merelhof 8, B-3300 Tienen, tel.: (016) 81 52 46.

TURNHOUT Daniel Van Herpe, Koningin Fabiolalaan 2, 2360 Oud-Turnhout, tel. (014) 45 13 29, fax: (014) 81 10 96. E-post: dan.vanherpe@euronet.be

VOORBURG *Esperantogroep Voorburg,* M.H. Erasmus-van Zadelhoff, Laan van Oostenburg 40, NL-2271 AP Voorburg, tel. + fax: (070) 38635 29; E-post: erasmusz @worldonline.nl.

WIJLRE *Esperantogrupo Marnolando,* Tienbundersweg 38, NL-6321 CR Wijlre, tel.: (043) 450 12 48.

ZAANDAM *Esperantocentrum* PB 433, NL-1500 EK Zaandam, tel.: (075) 616 69 31.

Andere nuttige adressen

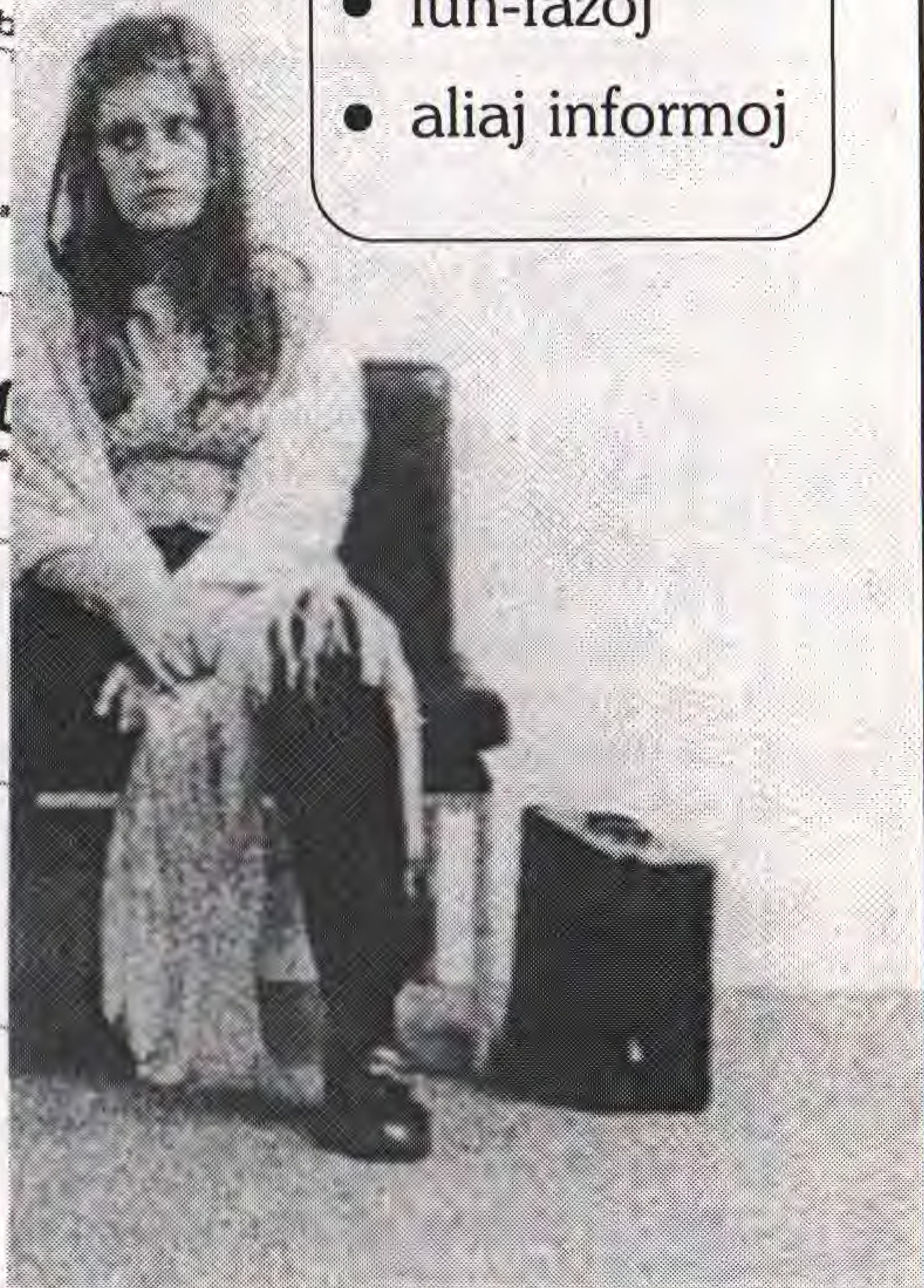
Vlaamse Esperantobond / Flandra Esperanto-Ligo Frankrijklei, 140, B-2000 Antwerpen. Tel.: (03) 234 34 00, Fax.: (03) 233 54 33.
E-post: esperanto@esperanto.be.
Vlaamse Esperanto Jongeren Vereniging/Flandra Esperanto Junulara Asocio p/a Frankrijklei 140, B-2000 Antwerpen. Tel.: (03) 234 34 00.
E-post: lode@fel.esperanto.be.
Esperanto-Nederland Arubastraat 12, NL-9715 RW Groningen, Nederland. Tel.: 00 31 50 577 59 54.
E-post: espned@esperanto.nu.
Hoofdkantoor van de Esperanto WereldVereniging/ Centra Oficejo de UEA Nieuwe Binnenweg 176, NL-3015 BJ Rotterdam, tel.: 00 31 10 436 10 44.
E-post: uea@inter.nl.net.
Esperanto Scoutsvereniging/Skolta Esperanto-Ligo (SEL) Arie Bouman, Driesdreef 8, B-9030 Gent. Tel.: (09) 227 48 41.
Association pour l'Esperanto, p/a Marcel Delforge, rue des Glacières 16, B-6001 Charleroi (Marcinelle). Tel.: + fax: (071) 43 14 13.
E-post: mdel6335@euronet.be.

Bestuursleden van FEL

Flory Witdoeckt (Voorzitter), Wittenonnenstraat 9A, 8400 Oostende. Tel.: (059) 70 29 14; Fax: (059) 80 23 42.
E-post: flory@witdoeckt.be
Johan Van Eenoo (Ondervoorzitter), Stationsstraat 27, 8380 Lissewege. Tel./Fax: (050) 55 07 12.
E-post: dancanto@xs4all.be.
Ivo Durwael (Secretaris), Paul Gilsonlaan 5, 2650 Edegem. Tel.: (03) 440 30 92.
E-post: ivo@fel.esperanto.be
Roland Rotsaert (Kassier), Visspaanstraat 97, 8000 Brugge. Tel.: (050) 33 00 04.
E-post: rotsaert@esperanto.be
Walter Vandenkieboom, Wittenonnenstraat 9A, 8400 Oostende. Tel.: (059) 70 29 14.
E-post: flory@witdoeckt.be
Eddy Raats, Volhardingsstraat 79, 2650 Edegem. Tel.: (03) 289 01 61. E-post: eddy@pandora.be

Ne forgesu min...

- diverslandaj festotagoj
- lun-fazoj
- aliaj informoj

LA JARO

praktika Esperanto-agendo

formato 10x15cm; prezo: 180,-Bfr
mendu ĉe FEL, Frankrijklei 140, B-2000 Antwerpen
butiko@fel.esperanto.be + 32 3 233 54 33

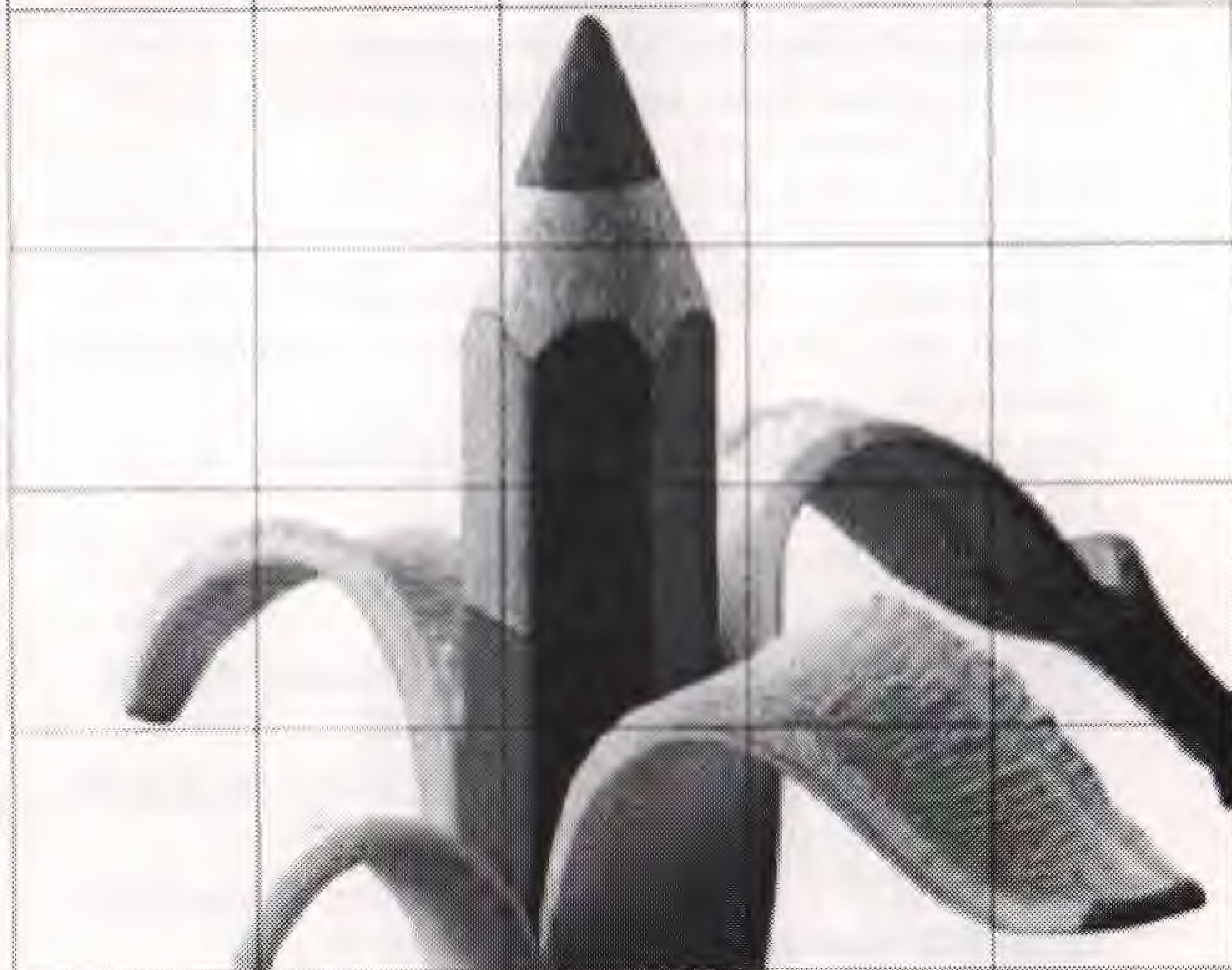
WASSALONS

VAN OSTA

BRASSCHAAT : Bredabaan 362
KAPELLEN : Hoevense baan 34
EKEREN : Markt 10

Educa

Vakbeurs voor onderwijs

van donderdag 2 tot zondag 5 maart 2000
in Flanders Expo te Gent

Bezoek de Esperanto-stand